Контрольный экземпляр

Массо а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадуьлл 1923 шера денз ◆ ЕРА, 5 ИЮЛЬ, 1984 ШУ. ◆ № 80 (6958). ◆ Мах 2 кап.

Даьхен эггара дезагIа дола совгIаташ дIадалар

КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председатела К. У. Черненкос 4 июле Кремле Советсин Союза дезагIа дола совгIаташ дIаделар цIи хезача болхлошта, партийнин паччахьалкхени деятелашта.

Ивановски комвольни комбината ткачихана В. Н. Голубеванан Москва - Сортировочная яхача локомотивни депо электровоза машиниста В. Ф. Соколовнен Ленина орденаши Социалистически Къахьегама Турпалий «Серп и Молот» яха шоллагIа Дошо медалаши еннай.

Ленина орденаши Социалистически Къахьегама Турпалий «Серп и Молот» яха Дошо медалаши еннай СССР Министрий Совета Председатела заместителна Б. Е. Щербинана, СССР халкъа тIахьожама Комитета председатела А. М. Школьниковна, КПСС Вологодски обкома хьалхарча секретара А. С. Дрыгина, КПСС ЦК юрта боахамен кхачап промышленностен Отдела заведующена В. А. Карловна.

СовгIаташ дIалуча метте къамаьл дир новкъоста К. У. Черненкос.

Новкъоста К. У. Черненко къамаьл

Деза новкъостийI

Тахап уххаза, Кремле, вай дег тIара даькъала ювц вай мехка а парте а бовзаш болча новкъостий группа. Сий долаш гIулакх де са кхоачаш де дезар — царна Даьхен деза совгIаташ дIадалар.

Ук совгIаташ тахан дIалургдарашта юкъе — вай болхлой класса башха-дика викалаш, партен паччахьалкхени боккхий, сий дола болхлой.

Шун вахаре цицлургдоаш хила мегача укх дийнахь са безам ба, деза новкъостий, шоана барнал оалаши шо лоархIаши дола къамаьл шуга де. Паччахьалкхен совгIат далар, дезагIа дола совгIат из хиича хIаьта а, — бокхача лоархIаме хIама да советски сага. Из — социалистически Даьхена хьалхашна цунна карагIданнараш эггара чIоагIагIа къоабалдар. Цудухьа, из тайпа совгIат деннараш дархIа боагIача тайпара лоархI хьлкъо.

Вайна массанена а хаьш да, кхамо совгIат душ хилча чIоагIа, са ца кходеш къахьийгалга а новаторстве хиннилга а, хIаране къонахчал гойталга а, шийгара доагIар дизза дIатийннилга а. Цу тайпарча къахьегама сий дарн хоастам бари социалистически обществе мара хила йиш йолаш дац. Цар хьакхьокх цун цхьа маIан къахьегама наькх общество из хиларах тарра.

Цу цхьан хана Даьхен совгIаташа дукхача хIамашта деккарийла а ву. Цар деккарийла ву мехко беша лакха махи тешами бое ца бедаь сий Iо ца дожаде, халлъа духьа кердача сийлахьча гIуланхашца из хадданза кхы тIа а лакхде. Со теш, духхьал цу тайпара уйлаш дег чу а йолаш оаш а шоай совгIаташ дIаэцаш хиларах, новкъостий.

Берригача мехка йовзаш я В. И. Ленина цIерагIча Ивановски комвольни комбината ткачиха Голубева Валентина Николаевнай цIи. Из — КПСС Центральни Комитета член, Российски Федераце Лаккхехьарча Совета Президиума член, Социалистически Къахьегама Турпал.

Профтехучилища яьккха чIоагIача болхлой коллективе хьалхийна йола Валентина Николаевна — бокъонца йола ший гIуланха говзанч.

Дукхача шерашка гIордаьнна къахьегама толамаш доахаш хьайоагIа из. Текстильщиний — дукхастаночникий традицеш дегIа а йоалаеш, йоккхача профессиональни говзала, техникен производства технологии творчески караерзаяра чотах эггара лакхагIча къахьегама овсарленга кхаьчай Валентина Николаевна Голубева даькъа болхлошта юкъе. ЦхьайтталагIа пятилетка хьайолаелча денз ший шера заданеш 19 кхоачашъяьй цо! Цун къахьегама турпалали бе а боагIаш Ленина ордени «Серп и Молот» яха шоллагIа Дошо медали ялар ца мах баьб.

Социалистически Къахьегама Турпал, электровоза машинист Виктор Фадеевич Соколов — мехка вовзаш вола хьалхалаттар-новатор, деза мовхьаш тIадола поездаш дIакхувлара инициатор.

Шин ордени лелаеча Москва-Сортировочная яхача депо гIоръяьннача къахьегама коллективо кхеваьча коммуниста В. Ф. Соколова ханал хьалха чакхъяьккхай цхьайтталагIча пятилетка задани.

Шин коллективаша, столични магистрала берригача болхлошна, инженерно-технически болхлошцен гIулакхерча нахацен цхьана цо инициатива кхайкаьй мовхьаш дукхагIа тIадеттан йIаьхъяьи йола поездаш дIакхувлара чотах мовхьаш сихагIа дIа-юха кхаьча ваьна. Керда дIадоладаь из гIулакх тахан шерра хьаллеьцад мехкь.

Ленина ордени «Серп и Молот» яха шоллагIа Дошо медали — Виктор Фадеевич Соколова хьинареча къахьегама лакхен боагIаш баьи мах.

Тахан, советски болхлой класса башха-динача викалий сий деча хана, белгалдаькха безам ба са, цар къахьегама толамаш, турпалал, дизза дола творчески хьинар — хьаьца мегаргйолаш башха-дика образец хилар.

Цхьа шун ах шун дисад цхьайтталагIа пятилетка чакхъяла. Из чакхъялалехьа вай кхоачашде дезаш кхы а дукха хIамаш да, дукхадараш тIехьаккеде, цхьацайолча моттигашка низ дукхагIа тIабахийта беза. Цига мах баь варгвоапаш дола ший дакъа лаца деза пятилетка правофланговигар, башхадинача производстве хьалхалаттарийн новаторийн масало.

СССР Министрий Совета Председатела заместитела новкъост Щербина Борис Евдокимовича Социалистически Къахьегама Турпала цIи яларна белгалдаьхад мехкадьттан газови промышленноста предприятеш хьалъеча цунна карагIдийнна доккхий хIамаш.

Мехка Iалами рузкъаш кхадерпадара, эггара хьалха Малхбузен-СибарегIен мехкдаьтта газови комплекс а йолаш, дукха низи къахьегами дIабеншаб цо парте Тюменски обкома хьалхара секретарь волаш а цул тIехьагIа йоккхагIйолча гIишлошъяра министерства кулгалхо волаш а. Цун кулгалла йлдай, дагадоккхарал аьлча, Малхбузен Европе бода никъ СибарегIарча газа хьабийла йола Уренгой — Помары — Ужгород яха газопровод.

Социалистически Къахьегама Турпала цIи еннай Алексей Михайлович Школьниковна. ЧIоагIа хьинар тIадахийта 40 шера партийни паччахьалкхени болх баьб цо. Укх тIеххьарча итт шера СССР халкъа тIахьожама Комитета керте латташ хьавоагIа новкъост А. М. Школьников. Массаза а шийдолча хьинарца вIаштIехьдоах цо партийни директиваши советски законаши кхоачашдара лоаттабу тIахьожам чIоагIбелга.

Халкъа тIахьожам — из да кхоачамбоацарашца, дIахьалхашкахьа ахара вайна новкъарле еш мел долча хIамашца лоаттабеча къоасамера тешаме герз. Цун низах кхы а дикагIа пайда эца беза хIара участке дисциплина, организованность, порядок чIоагIъяр духьа. Иштта хургба вай укх торжественни дийнахьа Алексей Михайловича боаккха лоаца.

Социалистически Къахьегама Турпала Дошо седкъа дIалу тахан тIемахочун, партийни, советски, боахамя болхлочун бокхен сийлахьен никъ хьабенача новкъоста Дрыгин Анатолий Семеновича. Ткъаь кхоъ шера КПСС Вологодски обкома керте латт Анатолий Семенович.

Областе тоъал бокха производственни потенциал хьаьдьй промышленноста санна иштта юрта боахаме а. Денхар сенах латт аьлча, из латт, цунах бизаегIен эффективнегIен пайда эцарах, экономика берригача доагъоашегIаахара интенсивни фактораш хоадамболлаш гола тохийтарах.

Коммунистически партенна Советски паччахьалкхенаен хьалхашка доккхий хIамаш карагIдувларах Социалистически Къахьегама Турпала цIи еннай Владимир Алексеевич Карловна. 40 шу совгIа ха я из партийни балха тIа вола. Тахан КПСС ЦК юрта боахамен кхачап промышленностен Отдела керте латтача цо са ца кхоеш къахьег, дукха низаши хьинари дIатела мехка агропромышленни комплекс дегIайоалаяра, Кхачан программа кхоачашъяра.

Дег тIара даькъала дувц аз шун, новкъостий, деза совгIаташ. Могаш-маьрша, цраз долаш, керда творчески толамаш доахаш дахалда шо.

* * *

СовгIаташ дIаийцараша шоай къахьегама иштта лакха мах барах дег тIара баркал аьлар КПСС Центральни Комитета, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума, Советски правительствана новкъоста К. У. Черненкона. Цар дош делар дIахо а шоаш, парте ЦК февральски апрельски Пленумий решенеш кхоачашъяра деррига низаш, знанеш, опыт дIа а телаш, социалистически Даймехка тешаме гIуллакх дергхиларах, КПСС XXVII съезда еш йола кийчо къахьегаме доахача кердача толамашца белгалйоаккаргхиларах.

Даьхен дезагIа дола совгIаташ деннараша шоаш къамаьлаш деш белгалдоахар вай мехка коммунистий, берригача къахьегамхой кхолламаш деш дола хьинар оарцагIаккхара Константин Устинович Черненко къамаьлаши выступленеши мах баь варгвоапаш боккхача лоархIаме хилар. Царцарча положенеши выводашен советски наха хьехам лу дегIаеча социалистически эргаьнкхи тоаяра аргIанарен перспективни денхараш шаьра кхетадара.

Къамаьлашка чIоагIа уйла тIаяхийта ладийгIар тIоараш детташ тIайцар уж.

СовгIаташ дIалуча хана цига бар КПСС ЦК Политбюро членадиа кандидат, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председатела хьалхара заместитель В. В. Кузнецов, КПСС ЦК Отдела заведующи К. М. Боголюбов, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь Т. Н. Ментешашвили КПСС ЦК Генеральни секретара помощник В. В. Прибытков.

(ТАСС).

К. Черненко Дж. Хауца хинна беседа

3 июле КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председатела К. У. Черненкос тIайийцар визитаца Советски Союзе хинна Великобритане кхыча мехкашцарча гIулакхий а Содружества гIулакхашта вола а хиннистр Дж. Хау.

Беседе дакъа лаьцар КПСС ЦК Политбюро члена, СССР Министрий Совета Председатела хьалхарча заместитела, СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра А. А. Громыкос.

Корта болаш долча хьале йийцар цхьайола дунен халкъашта юкъера актуальни проблемаш а советско-британски отношеней дешаш а.

СССР араяьрча политически низъ, белгалдаьккхар К. У. Черненкос, хила а хиннаб, хург а ба тIема кхерам дIабаккхара, машар чIоагIдара, паччахьалкхенашта юкъера тедам хургбола отношенеши вIаши гIойле йолаш цхьана леладу гIулакхаши дегIаккхувлара тIаберзабаь.

Советски Союзо вIаштIехьдоалийтаргдац США - си НАТО тIема блокоц лерхIаш дола хIанз дунен тIа нийсбенна дIаэтта тIема - стратегически боарам нагбелга. Тхо Варшавски Договорага гIолларча тхоай цхьоагIонхоица цхьана юхадухьала оттаде оборонительни хьисапера гIулакхаш чакх ца даьхача дIлац, хIаьта из оахадIа а кхайкадаьдар. Уж чакхдаханза дергдоацаш хургдацар, нагахьа санна США-си цунна тIехьа лелача НАТО мехкашен американски ранеташ уттаелга сонийтарен оттаиь латтараш Европера араяхара тIадерзадаь гIулакхаш чакхдоахарен. Цу цхьан хана Советски Союзо а юхадоахарглар ше юхадухьала отталеш дола гIулакхаш. Цу дерригача хIамаша хьабелларг ба р юкъерча гаьналга кхувсарех сенна, иштта стратегически а гереех йолча переговорашка боди никъ.

К. У. Черненкос уйла тIаерзайяр Советски Союзо хьаоттаьча дунен дIалкъашта юкъера хьал унахцIена дарах, сихдаь хьадеш латтача герзашта доазув оттадарахи герзаши дIадахарахи йолча гаьнна йолхача предложеней комплексана. Белгалдаьккхар къоастадаьчул тIехьагIа космически аренна милитаризаци ца яйтилга Iалашдергдолча дешай комплексах лаьца кхы тIехьа ца йоалаш переговораш йолае аьнна Советски правительства еннача предложене лоархIам.

Цу дерригача дешашта жоп далар Малхбузенна тIа да. Царех барт вIаштIехьбаларо, шеко йоацаш, дика воздействи ергъяр дерригача дунен халкъашта юкъерча хьала.

Советски Союз, белгалдаьккхар К. У. Черненкос, советско - английски отношенеш тIехь - тIехьа дегIаахар лоаш я. Цхьабакъда, из шинна а оагIонах гIийша да. Тхо хьалхагIа а санна гIо де кийча да Англецара шин оагIорахьара отношенеш вIаши гIойле йолча, цхьатарарча бокъоний, вIаши чурча гIуланхашта юкъе ца гIертара ларда тIа, шинне а мехка халкъий, Европерча а дерригача дунен тIарча а машара духьа дегIаккхувлара.

Дж. Хаус, шин оагIонгахьара, хьакхайкадир дийцача дешаех британски правительствана хетар. Цо аьлар Англи Советски Союзацара отношенеш тоалар, политически диалог дIахояхьар лоаш я.

Беседе бар советски оагIонгахьара — КПСС ЦК Генеральни секретара помощник А. М. Александров, Великобританера СССР посол В. И. Попов; английски оагIонгахьара — СССР-ера Великобритане посол И. Сазерленд, кхыча мехкашцарча гIулакхий министра массазарча заместитела заместитель М. Дженкинс, кхыча мехкашцарча гIулакхий министра воккхагIвола помощник Л. Эпплярд.

(ТАСС).

Нохч-ГIалгIай АССР Паччахьалкхен планови комитета председатель новкъост А. А. МАЛЬСАГОВ Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета председатела хьалхарча заместителала хьежаврах дела

Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета Президиумо сецам бу:

Нохч-ГIалгIай АССР Паччахьалкхен планови комитета председатель новкъост Мальсагов Арсамака Арсамки Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета председатела хьалхарча заместителала хьежаве, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета председатела заместитела гIулакха тIара из мукъа а ваьккха.

Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИН.

г. Грозный, 1984 ш. 3 июль.

Машинашъерий дош чIоагIа да

Къахьегама овсарле паччахьалкхен планагIа лаьрхIачул совгIа цхьа процент лаккъяра, арахецача продукцега дIадодар ах процент лохдара КПСС ЦК декабрьски (1983 ш.) Пленума тIахьехаж вай республике эггара хьалхарчарца хьал а лаьца, инициатива дIайолаьрех я СССР 60 шу дизара цIерагIча «Оргтехника» производственни объединене коллектив. Цу лостамагIа ше тIаийца встречни план кхоачашъяра деррига низаш оарцагIдаьхача цо цхьаккха бутт дIабахийтабац паччахьалкхен плани хьалхашка латта деккараши дикка тIеххкоачаш ца деш. Халданза республикански сийлен Ултга тIа а кхухьаш, цо карара ца йоалийташ лелаеш я КПСС Нохч-ГIалгIай обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома керара кара телаш йола ЦIе байрах.

Из доза совгIат дIахо а карара доалийтарг па хилара тешал деш я дIабахача ялх бетта объединене болхлошна даькъа къахьегама толамаш а. Паччахьалкхен планал совгIа цар арахийцай 177 эзар сома мах ба товарни продукци 67 эзар сом мах бола нормативно - цIена продукци. Заданел совгIа шоай потребителашка цар ехкай 343 эзар сома мах ба электрофотографически машинаш, шарикови авторучкаш, халкъа эша кхыдола товараш.

Производства эффективность лакхъяра тIехьа къовсам лоаттабеча цар беттагара беттага дикагIа хулийт шоай техника - экономически хьокхамаш а. Арахецача продукцега дIадодар лохдарах дуккьал пхе бетта производствана кходаьд ткъеста эзар сом. Къахьегама овсарле лакхъяра ах шера план 101,8 процент тIеххкоачашъяьй, шера тIайийцача встречни планах 1,2 процент мара лакхъе ца езача. Хьаеча продукцега дIабодаш бола мах лаьрхIачул лохбарах, бийдал, металл, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоярах планал совгIа 97 эзар сом пайда баьб цар укх шера паччахьалкхенна.

Пятилетка задани дихъ шера кхоачашъяра шерра социалистически ях йоаржаяь бIаьш болхлой ба объединене. Цхьаккха смена дIаяхийтац цар шоай нормаш 130—150 процент кхоачаш ца еш.

В. КОСТОКИН.

ХЬУВКЪАМ - 84

ХЬАЛКХЕДАЬР ЦА ДОЙТАШИ ХАННАХЬЕИ ЧУЭЦА!

Цхьан комплексагIа

Цхьан хана Грознера Назране яхача къайлача новкъа йодаш Закан яхача юрта йисте аьтта а аьрда а оагIорахьа уддача кхашкара ка бола ялат чуэцаш боахк «Самашкинский» совхоза механизатораш.

Эггара хьалха бIарг тIаотт 180 гектар хулаш долча кхай тIара хьекха касарех улла мукх хьал а эцаш из оардаш йоахкача комбайнашта. Уж вoрхI я. Каст-каста хьатIаух цар аьрда ялат центральни хьатта дIакхухьаш йола автомашинаш, тракторни лафеташ, цигара кIеззита хьажагIадьннача кхы массехк комбайн йоал жаткашца мукх хьокха а хьокхаш, касарех Iобекхаш. ЛаьрххIа ахархошта новкъостала деча санна снйрде малх а хьежаш хоза да тахан ди а.

Кхетаде хьда дац ялат чуэцаш боаккараш йоккха балха опыт йола механизатораш хилар. Щенхаштта къахьег ялат, хьокха а хьокхаш, касарех Iодуллаш а из оардаш а боахкараша. 8—10 сантиметр мара юххаш дикка ца юташ хьенкад кха, цхьатарра мугIарегIа чан токхораш в Iоуттаеш, цIена оард ялат. Тхоай даггара хьанарах чан юкъе мукха цхьа фийт корабагIац тхона. Иштта ма йоагтIара комбайнашта регулировка яь, цхьаннха хIама ца дойташ ялат чуийца дакъа гIерташ къахьегаш боахк совхоза болхлой.

Гуш да цу эггара бехкамерча гIулакха совхоза а Ачхой-Мартановски РАПО а кулгалхоша, специалисташа цIенхаштте уйла яь хилар. Сона хеташ, зIамига а доккха а цхьа хIама диталац цар теркал ца деш. Нагахь санна комбайн, трактор, автомашина соце «Райсельхозтехникера» «Техпомощь» яха машина латт дIаоттаь тIеххараш, тайп-тайпара подшипникаш, насосаш, генератораш, реле-регуляторш. Кхы эшаш йола тайп-тайпара запчастеши материалаши чу а йолаш. Оздамиров Леча ва цу «боехама» доалдеш, из ва мастер-наладчик а. «Техпомоща» дукха гаьна йоацаш латт электросварка ю агрегат а. Диткъа аьлш хотта дезаш моттиг нийслойя горелкаш хьалсага мара ца езаш кийчъяь удл газосварка еш яр а. Из болх беш ва Баташов Мухьмад. Бакъда, тхо цига нийсденнача юкъа сварка е езаш моттиг нийсъяллaнзар цун. ХIаьта хьувкъам чуэцаш йоллача комплексо мел эша технически гIулакхаш чакхдоахийтача тIахьожам лоаттабеш ва дукккача шерашка комбайнер хинна. Йоккха опыт йолаш вола совхоза мастерской заведующи Эльдерханов Араб.

Комбайнаша аьрда ялат дIаккухьараш совхоза шийи автомашинаши тракторни лафеташ я. Кхычахьара ца езаш шоай транспортаца чакхдахе лерхIаш а ба укхаза деррига балхаш. Цу гIулакхо а боккха пайда берга боахама.

«Техпомоща» юкхе дIаоттаь латт кхо нух тIехьаюкъейола халкъа тIахьожама группа а.

Сайрийна нйс сахьат даллалца болх бу хьувкъам чуэцаш йолча комплекса. Механизатораша хьинар айдеца къахьегаргдола хьалаш хирийна, делкъийга, сайрийна лууде, Газмагомадов Вахас, кхьбараша. ХIаьта царна юкъе яьржача яхье цигарчоа хьалхле яьннхай юкъера лаьрхIача дийнахьа 40 тонн гаргга мукх оардача Закриев Шамсудина, хIаьта хьокха а хьокхаш, мукх касарех Iобуллараштa юкъе — Хасиев Iалауде.

ДIаяхача бус дийлхача доагIо болх ца байташ Iуйрийна 11 сахьат даллалца мукх арда йиш йоацаш комбайнаш лоаттаяьяле а цу хьалхарча кхаь дийнахьа 230 гектара тIара ялат чуийца даьнхад, цул совгIа 200 гектар гаргга хьекха Iо а диллад.

— 8—10 балха дийнахьа деррига ка бола ялат чуийца дергда тхо, — йоах совхоза керттерча агронома.

КIала кIийле йолаш да цо яхар. Ипатовский хьисапе вIаштIехьбаьккхаб кIи-марс.

Цигара даьлча тхо хьалтIадолх мукх хьокха а хьокхаш касарех Iобуллаш боахкача комбайнерашта. СК-5 «Нива» яха комбайнаш я йоахкараш. Цига кхы а лохагIа хьокхар мукх. ЦхьацIайолча моттигашка лаьтта а хьакхье деш дIенхаяр хатгаш. Гуш дар шоай хьайбашта доакъар Iалашдара а цигарча специалисташа цIенхаштта йоакхо еза.

— Укхаина дагадеха хIама да ер — аьлар тIаккха Назыров Салаудегахьа дIа а хьежа велакъажаьча совхоза № 1 йолча тракторно-кхаш леладеча бригада бригадира Автарханов Вибулата. — Цадоаллаш йола ЮМЗ-6 яха Хачураев Ахьмада лелаю трактор. Нагахьа санна цIи яьна моттиг нийслойя, цунна гопахьара лаьтта ахара кийчъяьй из.

Хьувкъам сихех дикеш чуийца баккха комбайнерашта, трактористашта, шофераша фу эш, мала эш хьокхаш кхай тIа бар совхоза керттера агроном Назыров Салауди, «Райсельхозтехника» керттера инженер Даудов Iалауди, КПСС райкома уполномоченни Умалатов Саламу, «Госсельтехнадзора» инспекце начальник Джабриалов Мухьмад, совхоза профкома председатель Сулаев Мухьмад.

Кхай тIа яр комбайнаша хьадаьккха ялат доархIаш, автомашинашен тракторни лафеташен беча балха учет лелаеш йола Абдуввахабова лийтаре а йоакхо хьй. Iуйьлеети Акуева АсмаIеи чаме кийчдаь даар а дахьаш кхозза кхай тIа йоагIа совхоза шеф-повар Вахарпгова Даши. ТIа гата а теха, лаьрххIа кийчъяьча дIа-юха кхувлача прицепа чу керда газеташи журналаши а дешаш лоаццача юкъа салоIилла а я. Баьча балха итогаш ю хIара кхо ди массаза дала. ХIаьта социалистически яхье котбаьннарашта ахчан премеш тел, карара кара тела вымпелаш хьежею.

Укх шера 1134 гектара тIара ялат чуэца дезаш ба механизатораш. ДIадахача шоатта дийнахьа арабаьнаб 502 гектара тIара мукх хьакхари ардари къаьст-къаьста а долаш чуэцара. Овсарле лакха йолаш болх бу комбайнераша Закриев Шамсудина, Хамидов Хьасана, Юсупов Рашида, Ленина орден леладеча Сайдулаев Iальас, Хасиев Iалауде, Эльдерханов Адама, Лагиев Жарех яьккха ЖВН-6 яха жаткаш дIа а яийта, цар когаметта бобови ЖРБ-4,2 яхараш оттайтай укхо. Цар вIаштIехьдоалийт иштта лоха мукх хьакхийта а дукха дукхагIа цун ца цийчдайта а.

— ДIадахача шера 700 тонн мара ча а доацаш халача хьале дисадар тхо, — йоах Салауде, бригадира яхар баькъ а деш, — укх шера шоаза-кхозза дукхагIа из хилийта лаьрхIа да тхо.

Комбайнашна сайца — цхьа минут хиллал йола ха ца йоаккхийташ шоай низ дIа ма кхоачча болх бу шоферашa, трактористаша. ХIаьта царна юкъе эггара дукхагIа рейсаш ю Курбанов Зелимхана, Адуев Заурбека, Саламов Вахас, Хангириев Султана, Сайдулаев Увайса, кхьбараша.

Ялат аьрда даьнача кхай тIара ча текха а деш аргIаш деча метте дIанкхухьаш боахк Т-150 яхача тракторашца Менкиев Висита Лагиев Зяуддин. Цар мукъадаьккха лаьтта оахаш боахк гусенични тракторашца Абуев Ражап, Бурнев Iумар, Джабаров Алман. ХIанзле 50 гектар лаьтта тоа а даьIодиллад цар доакъара культураш дIаера. Оттадьча графиках сайна вIаштIехь-тIехьа чакхдоах совхоза механизатораша деррига шоай кхашкара балхаш.

Шоай бехктокхам кхета а беш, дика вIаштIехьдаьха дIахьу кIи-марса балхаш «Самашкинский» совхоза.

С. АУШЕВ, тха спецкор.

РЕПОРТАЖ

ОАРЦ ДАЛА!

ХАННАХЬА ЙОАКХО ЦА ЯРАХ ХЬАХИННАР

Малгобекски района «Алханчуртский» совхозе кхоагIча июле болабелар мукх чуэца. Из хьокхаш а оардаш а массехк комбайн яр кхай тIа йоалаш. Цхьабакъда, кхаа йисте Iуйрийна деза маьркIийна боад къоалабеллалка болх ца беш латтар цхьа комбайн. Цунна эшар фуд аьнна. даьча хаттара жоп дул совхоза директора Чумаков Мухьмада аьлар: «Даьтта ца хилар бахьан долаш нийсденна хIама да из».

Совхоза шоллагIча отделене хьайбашта хьекха йол кхай тIара дIаузаш хала везаш вар цу дийнахьа Т-150 яхача трактора тIа болх беш вола П. Гагиев, цхьабакъда, делкъел тIехьагIа кхо сахьат даьлча мара болх бе дIаволавала вIаштIехьдаланзар цун. Из а дукхаденна дар трактора чудотта даьтта ца хиларца.

БIаргадайнача цу шин сурта хьахьокх кIи-марса «Алханчуртский» совхоза кулгалхоша довгора - смазочни материалашца техника во Iалаш яь хилар.

А.-Г. УГУРЧИЕВ

Сихеи цIенеи

Сарраха, ялат хьакха арабовла массехк дп хьалхагIа, кхаш леладеча шоллагIча тракторни бригада бригадира Байсултанов Байалегулбир Исламгириев Сайд-Хьасана звеноцара комбайнераш. Йоккха йоацача летучка деш повестке лаьттар алхха цхьа дош дар: мукх чуэца маца доладургда къоастадеага. Массанена а хийттар цхьатарра хилар — хьатIаэттай ялаташ кхедерашта эггара бехктокхаме ха. ТIехьара а соцам бар бригадира: кхоанара Iуйре — укх шера «Агагинский» совхозе ялаташ чуэца доладу ха.

Дизача канаша коаждаьча кхашкахьа болаелар боахаме эггара дикагIа опыт йолаш болча Исламгириев Сайд-Хьасанен Гайтамиров Оалхазарен экипажаш. Цкъарчоа мел ялат доал хьажа хьакха болабелар. Эггара хьалхара го баьккхача гучадаьлар укх шера ялат дика хьийкъа хилар. Нагахьа санна 200 гектар долча кхай тIара ткъо центнерга кхаччаца мукх гулбе лаьрхIа хиннадале, юххьанца массехк гобаьккхача из цифра 26,8 центнерга кхаьчар хIара гектара тIара. Хьалхара ди хьувкъамах чIоагIа бIубенна болаш чакхдаьлар механизаторий.

Лоаллахарча совхоза отделенешка хIаьтта ялаташ чуэца комбайнаш кхашка дIабига кийчлуш мара бацар шоллагIча отделене хьакхари ардари цхьана а долаш хийца мукх чуэцаш латтача хана. Дийнахьа цхьайтта сахьат даьлча, С.-Хь. Исламгириева пхе гектара тIара ялат хьакха ваьнача а хIаьта ялхе ваьна Гайтамиров Оалхазар сов чIоагIа балхах чуийна хьокхамаш вIаьда дагадоагIача вонача а хана хийца боах дIаболабир звеноцарча вокха кхаь комбайно. Шоай комбайнаш бIубенна йолаялийтар Нисиев Мухьаде, Довлатгириев Султана, Сутаипов Мальмада.

Исламгириев Мувсайна шоахонца белгалдаьннад ялаташ чуэца доладалар. Советски Эскаре шийн гIулакх даь ваьча шоай совхозе юхавера из къахьега. Шийдаьца, звеной кулгалхочунца штурвальни оттавир из.

С.-Хь. Исламгириева звеноца цхьаькха а я дезала дийнаж. Боахаме дикагIчарех волча комбайнера Гайтамиров Оалхазара лаьца дIа а этта къахьегаш ва цун воI Сайд-Эми. ХIанз школашка каникулаш я, тIаккха лакхерча классерча дешархочо ялаташ чуэцаш волча шийн даьна новкъостал де лаьрхIар. ЗIамигача сага дагадоаллар — шийн даьвоша Ширвани — Социалистически Къахьегама Турпал Ш. Гайтамиров санна цIи хеза ахархо хулга. ДагадоккхарагIа аьлча, цу цIи хезача лаьтта леладечун дезаш дукха еннай совхоза сийлахьа цIераш.

Цхьаннена тIехьа шоллагIъяр йолаш мул баккха ух комбайнаш. ЙIовхал мел чIоагIа яле а, ка бола ялат чуэцара темпаш лакха я. Вешта, из-м тамаш а яц. 500 гектара тIара гурахьа дийнахьа чуийца даха, аьнна, дош деннад бригадо.

И. ИМРАНОВ.

Партийни вахар: балха стиль

Керттердар — кадраш

Шалкински районерча боахамашта юкъе хьалхалаттачарех цаI ба «Шалинский» совхоз бар. Лакха хьувкъам кхебу укхаза шекара свеклаш лелаечар, тоаденна да дукха дIачутела хьайбаш, хьалха лаьккхачул дукхагIа йоакхх шура.

Парткома секретара А. Чинтаева дувц юртбоахама продукци алсамъяккхара шоаш беча балхах.

ТIеххьарча шерашка, тхо гIад а дуташ, дика хуцамаш хиннад тха боахаме. План 215 центнер йолаш, хIора гектара тIера 400 — 500 центнер свеклаш чуийю тха лаьтта леладераша. Пятилетка мел шера план 44 эзар тонн йолаш, 68 эзар тонн свеклаш ехкай оаха.

Из мах боле культура лелае хоаш мастераш ба тха. Республиканска яхьашка а хьалхара моттигаш яьхай Х. Исаевай, З. Мячураевай звеньяша. Йоккха я цар балха опыт. Цох шерра пайда а эцаш, укх шера кхы а лакхагIа хьувкъам хьалхебе дага да тхо. Цу гIулакха эггара хьалха де дезар да лаьтта лоладара культура лакхъелга. ХIанз шоллагIа ду оасар чакх а даьнна, подкормка еш да тхо шекара свеклашта. Хьагучох, укх шера хIанзвалца вIалла ца хиннача тайпара лакха хьувкъам чуэцаргба тха свеклаш лелаечар.

Шекара свеклаш лелаечар дIадоладаь дика гIулакх, цар инициатива хьаллаьцай ялат кхелераша, хьайбаш леладераша. ХIаьта хьайбай продукци лелаеча тха цIенхаштта кхоачамбоацараш а дар. Масала, цхьайттлагIча пятилетка хьалхарча шерашка боахама тIадиса декхар доккха дар: планегIа доагIачул 340 тонн дулх кIезигагIа дехкадар оаха. Дулх дукхагIа лакххара фу дича баьхаргба да? Из эттадоаца хаттар хьалхашка оттар партнома.

Парткомо эттара хьалха тоабе лаьрхIар налраш хьахержара уж балха тIа дIенийсъяра, царна кхетам балара болх. Денал дола коммунисташ а хьожабеш, чIогIйир юхэрча кулгалдеча кадрай звено. ХIана аьлча, уж ба хIара дийнахьа ца хаца болх бераш. Царех тийша да тIаххьара хьахулар а КПСС член йола С. Щербина хьакхарч лелаеча ферме зоотехникалла хьожайир. Р. Батаев директора заместитель а ваь, хьайбаш хьенийде оттавир, А. Тапаев шурий-товарни ферме бригадиралла хьожавир. Иштта кхыча участкашка а коммунисташ хьожабир.

Къаьстта теркам тIабахийтар совхоза 3 — 4 отделенешта, тоабир укхазарча цеховой партийни организацей болх.

Балха тIа хьожабаьчарна практически гIо-новкъостал дир совхоза администраце, партномо, тоадир къахьегама хьалеш. Хьайбаш лелаеча комплекса реконструкци йир. Укхаза болх беча наха мел эшар чухургболаш лаьрхIа цIа хьалдир. ЦIе уголок, медицински кабинет, столови, душевойш, салаIа моттиг я цу чу. Мукъа волча хана деша газеташ, журналаш да, музыкага ладувгIа, телевизорга хьажа йиш я хьайбаш леладерий.

Хьайбаш леладераштa юкъе шерра социалистически яхь йоаржайир оаха. Хьалха латтачар опыт, хIаранела нарагIдаьннар коллективе дIадоезийтар. Белхашара безам соагIа боаккхаргболаш морально а материальни хьалаш къоастадир.

Из деша цхьа оагIув мара яцар. Хьайбай продукци дукхагIа яккха йиш яц шортта доакъар ца хилча. Цу гIулакха чIоагIгIа уйла йир совхоза администраце а партномо а. Берригаш а оарцагIбаьха, хьалха ца хиннача бесса доакъар Iалашдир оаха соахка.

Хьайбаш лелаеча партийни влияни чIоагIъяра кхы тIа партийни группаш вIашагIъехкар, дикагIбола болхлой КПСС членалла хьаийцар. Тоабир идеологически, организационни болх.

Йоаххо ярга хьежжа хувцалелар хьайбаш леладечар гIуланхаш а. Хьайбаш леладей йола кхоакхе а подразделени планаш кхоачаш а тIеххкоачаш а е яьлар. Хьакхарч лелаеш волча ферма 5 бетта план 175 тонн йолаш, паччахьалкхена 190 тонн дулх дехкад укх шера. Укхаза къаьстта дика болх беш я Р. Савицкая. Цо лелаеча хьакхарчашта дени буси IотIакхета эзар планагIа 350 грамм дозал долча, 380 грамм дулх IотIакхет. Хьакхарч лелаеча ферма болх тоабара кIезига къахьийгадац опыт йолча бригадира А. Берсанова.

Иштта, дика болх беш я хIанз КПСС членалла кандидат волча А. Тапаева кулгалду шурий-товарни ферма а. План 180 тонн йолаш, 5 бетта 188 тонн шура ехкай ферма коллективо. Шоашкара масал а гойташ болх беш ба дояркаш Магомадова Руми, Тарамова Асма, кхыбараш. Цар хIара дийнахьа кхоабача Iаттагара 8 килограммага дIакхоачаш шура йоакхх.

Тха совхоз хьайбаш чуоттадаь кхоабаш я. Цох къаьстта дувца деза, аьнна, хет сона. ДIаволалушше а арга аз, цу подразделенера гIуланхаш тхо гIад а дуташ, тоалуш доагIа, аьнна. Цхьабакъда, кIезига къам хьийгадац оаха укхаза. Дукха дар кхоачамбоацараш. 1981 — 1983 шерашка геттара во хьалаш долаш Iавгара даьхад оаха кхаба чуоттадаь доахан. 3 эзар гаргга хьейба, дукхьал кхоале мара йоацаш, Iай а тIехьа аралаьттад. Цу гIуланха бехке я юрта боахама министерства ПМК-1. Кхыметтел, хьасш йола площадкаш а кхо дIаарадоакхалургдолаш яьяц.

ХIара шер-шера республикерча боахамашкара чуоттадаь кхаба эзараш дола хьайбаш хьанийду тха совхозо. Укхаза а дукха кхоачамбоацараш да. Цхьадола хьайбаш кул мел кхоабе а дарстаргдоацаш. Из теркала де дезаш хIама да. Цхьабакъда, вай республика юрта боахама министерства хьачутелараш хьаьца аьлча, йоалаш я. Иштта из гIулакх оттарах тха боахама доккхе зе доал. Кхаба пайдана доаца хьайбаш оаха Iулашкара хьа а хержаш, дулха комбинате дIачудала ца йийталу. Цхьабакъда, уж комбинато дIачу ца эцаш дукха ха йоакх. Масала, 1983 шера дулха комбинате дIачудала хьахержа хинна 1200 хьайба дIачу ца эцаш, цул бутт гаргга ха яьккхар. Царна дуадаь 1500 тонн силос, кхыдола доакъар доацар, царца хьийга къа вIалла ца лаьрхIача а доккха зе да из. Тамаш яц, пайда ца боалаш иштта доакъар доадеш хилча, укхаза кхаба юхедусача хьайбашта доакъар ца тоъаш хилар.

Оттадаьча договорах хьайбаш хьачу ца телаш, дукха боахамаш да Нохий-Юртовски, Советски, Веденски, Назрановски, кхыча районашка. Соахка кхаба 8000 бежан чуоттаде дезаш дар тхо. Цхьабакъда, чуоттадаьраш-м яханел соагIа мара дацар — 4845 корта. Оттае езачарех чуоттаьраш 67,4 процент мара яцар хьакхарч а.

Хьайбаш кхоабача дола кхоачамбоацараш дуйнхаза а дийцад партийни собранешка, парткома заседанешка, КПСС райкома пленумашка, кхыча инстанцешка. Цешхашта хьадийхад совхоза директорге, специалисташкара болх ергабаьккха тоабелга, кхоачамбоацараш дIадоахилга. ХIано ала йиш я гIулакх дикагIча оагIорахьа тоалуш доагIа, аьнна. 1984 шера 5 бетта вIаштIехьдаьннад совхоза ах шера планагIа доагIа дулх доккхилга. ХIаьта а пятилетка хьалхарча шерашка тIадиса декхар доккха да. ХIапз из дIатакхара чIоагIа уйла еш да тхо. Эггара хьалха де дезар да доакъара база чIоагIъелга. Цу гIулакха берриге а теркам тIабахийтаб оаха.

Опыт йола специалисташ керте а оттабаь доакъар кийчду комплекс вIашагIъеллай оаха. Шерра йоаржаьйб социалистически яхь. Хьалха латтачарна цIе вымпелаш, ахча премеш тел. Цул соагIа, балха тIа белгалваьннача ччунта шоай цIагIара хьайбаш кхаба 10 центнер йоли 3 центнер фуражи йоакх.

ПланагIа лаьрхIа хинначул дукхагIа йол Iалашъяьй оаха хIанзале. МутIарагIа хьотташ латт дикача аьла аргIаш. Иштта дика хиннай укх шера силоса лаьрхIа 1500 гектаре тIа дIайийна хьаьккIаш а. Цо торо лургья 13 эзар тонн силос кийчъе. IалашдергIа кхыдола доакъар а.

Совхоза хьайбаш лелаераша хьалхашка доккхий декхараш латт. Укх шера 1300 тонн дулх, 425 тонн шура йоакха езаш да тхо. Хьайбай продукци йоккхара план тIеххкоачаш а еш, хьалхарча шерашка тIадиса декхар дIатакха дага да тхо. Цу гIулакха берриге а шийй теркам, низ тIабахийтаб партномо.

Шоай хьаьнадча къахьегамца предприяте сий лакхадоаттадеш бола дика производственникаш дукха ба Ермоловски хьу чанхйоахача комбинате. Царех ба нагирхой хьехамчаш а болаш дукхача хана дена укхаза къахьегаш хьабоагIа болхлой, Алимханов Iарбии Хабуев Мовлети.

Таханарча дийнахьа цар хьехамчал леладеш шоай балхах дика кхеташ бола нагирхой шортта ба комбинате.

Алимхановен Хабуевен хьаьнала къахьегам белгалбаьхаб дукхаза паччахьалкхен соагIаташ теларца. Уж ба социалистически яхье котбаьннараш яха Значкаш лелаераш.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) дикагIбола болхлой Алимханов Iарбии Хабуев Мовлети.

Я. ЦУЕВА сурт.

ЛоархIамедар теркалдеш

Укх деношка сихбенна жа лоргаш ба Сунженски района «Серноводский» совхоза къахьегамхой. Жа леладар боахама керттера дакъа да. Цудухьа цу гIуланха къаьстта йоаккхо ю совхозе.

Совхоза жа лорга пункт... Са довш латтар со цига кхаьчача хана. Дувца эцаш, дIэзача дийнахьа баьча балхо кIаьхбеь боахкар нах. Бакъда, цар надай лелача кулгашта бIарахьежача, хеталора, хIаьтта мара балха ди укхаза дIадоладенна доацаш санна. Къаьстта сиха, надай лелар коммуниста Д. Усманова бе йоалле жа лорга машинка. Цо болх миштта бу айча а кхоечам бар, цул да вокха говзанча волга кхетаде. Бакъда, Д. Ахмаева къахьегача моттиге хьалъэлла уллача «ДикагIвола жа лоргар» яхача карара Iара телача цIеча вымпело, Джалаудин тахан массанал а толашагIа хилара цхьанкха а шено йитанзар. Цхьа ди дIадоадац цо кхоъ-йиъ дийнахьара норма ца еш.

Миштта карагIдоал хьона из? — хаьттача, Джалаудина жоп делар:

— Деррига а кулг калай хиларах тийша да. ЦIаьхха, ши-шегIа хьахилац из. Жа ларгар а говзал эшаш хIама да — кулга гIовзал. Цхьабакъда, ног а ца доагIаш болх беш хилча цIаккха а Iомалургвац жа ларга.

ТIаккха йист а ца хулаш цхьа ха а яьккх, Джалаудина тIатехар:

— Коммуниста болх во болх бе. Из массаза а наха къахьегаме хьокхам а телаш, производстве хьалхалаттарашца хила веза.

Из баьхдар шийй гIулакхашца чIоагIlу Джалаудина. Жа лоргараштa юкъе шерра яьржача социалистически яхье хьалхе лелаеш хьавоагIа. Цхьабакъда, тIатIа халагIа хул хьалхара моттиг шийна тIехьа лоаттае. ХIана аьлча, тIеххьарча хана геттара лакха хьяхкамаш гойташ хьейоагIа С. Дагаева. ХIаьта цхьан дийнахьа жа лоргача пункте мел вола болхло нец а ваьккхар, къаьстта къонахий. Норма 34 устагIа болаш, дийнахьа лергар 140 устагIа!

КIезига бац тахан жа лоргача пункте дийнахьа шинкхоъ норма кхоачаш а еш, хьаьнала къахьегарца белгалбаьнна болхлой. Царех ба боккхагIбола жа Iуй Р. Асадулаев, М. Дагаев, Н. Музаев, С. Майситов, А. Акаева, иштта кхыбараш а.

— Дика вIаштIехь а даьха, чакхдоах оаха карарча шера жа ларгара балхаш, — яхаш, дувц совхоза партнома секретара Р. Татиева. — Тха совхкарчул дукха дикагIа да. Паччахьалкхенга «деша хьоекa» бохкара план кхоачашъюлургья, аьнна, хет тхона, нагахьа санна, цхьаккха хIама доа а ца деш, сиха жа лорга тхо доале. ХIаьта укх шера жа лоргараш дукхагIча даькъе къонабараш хиларех балхаш дика чакхдоал. Деташ айденна, комсомольски хьинарца къахьег къонахчар.

Ала доагIа, В. Щербакова кулгалдеча инженерни службо хьалхе а жа ларгара эшаш мел йоаза техника — машинаш, транспортераш, пресса, урсаш ярду агрегат, кхыйола механизмаш — дика кийчъяь хилар. Цудухьа цхьанкха а хIама юкъе ца оьхкаш, дика дIадахьа вIаштIехьдоал жа ларгара балхаш. ХIаьта цар болх хьаькъалца вIаштIехьбаьккхаб жа лоргача пункта заведующе Ж. Сагитова. Жа лоргарашкара тха, транспортерашка гIолла тараз долча хьакхоач, укхаза эзчул тIехьагIа из классировочни истола тIа доди, цул тIехьагIа комсомолкаша Р. Гадаева, Т. Сулейманова, Д. Сагитова кела чу а делае, тха тоIаду.

Дика вIаштIехьдаьхад укхаза наьха салаIарен бытовойн хьалаш а. Чуваха, хона кийчъяь цIе уголок я. Цу чу дала керда газеташ, журналаш. Жа лоргараш Iуpра 5 сахьат даьлча дIаболабале сайрийна бовд къовлабаллалца болх беш хиларах вIаштIехьдаьккхад дийнахьа кхоза чам бола хийчбер.

...ЦIаьхха, цхьатарра цхьана хIана сацанзар, аьнна сайцар жа лоргача машинаша ду таташ. Электричество яйра вайна? — аьнна хаьттар В. Щербаковаге.

— Электричество йодаш я. Ахчан премеш яхьаш, совхоза кассир хьакхаьчар... Цхьан-шин минута цIе уголок хьалйизар. Совхоза партнома секретара Р. Татиева дийцар тахан яхье хьалхалеттар малагIа ва, цар балха опыт кхычарна дIайовзийтар. ХIаьта дийнахьара норма тIеххкоачашъяьча болхлошта ахчан премеш дIаелар.

Ш. ХУСЕЙНОВ.

● Миштта гIулакх ду шоана?

Ветеранаш раьза ба

Вай мехка чIоагIа лоархIаши сийдеши ба бирсача Сийлахь-боккхача Даймехка тIема шерашка денал гойташ фашистсий гIаьрахошта духьала латтна, уж хIалакбаь тIема ветеранаш. Шоай ма хулла дикагIа цар хьашташ кхоачашде гIерташ ба город Грозне торгови сета болхлой а.

Миштта гIулакх ду оаш тIема ветеранашта?, — аьнна хаттар дича, горпищеторга чуйоагIача № 10 йолча тикка заведующес Арчакова Рукъяматас тхо чудийхар торгови зале. Укхаза аргIагIа хьежаш латта я ца безаш, са а ца дуаш, паргIатта шоашта эша кхачан продукташ хьайеш дIеуx тIема ветеранаши царна нийсса льготаш ераш.

Хьакъоастадаьд тIема ветеранашта продукташ йохкаш дола деноц. Бакъда, цхьаболa тIема ветеранаш цамогаш хиларах шоаш тикашка хьаэха низ болаш бац. ХIаьта а кашнахьа эшаш йола кхачан продукташ дIакхоач царга а. ХIана аьлча, лела могаш боацача ветеранашта, уж бахача цIеношка шоаш дIаккухь кхачан продукташ тика болхлоша. Иштта тика болхлоша шоашта дела гIулакха чIоагIа раьза ба тIема инвалидаш: Заветы Ильича улицагIа ваха А. М. Бузо, Каменщикова улицагIа ваха Ф. И. Курмояров, дукха кхыбараш. ЧIоагIа раьза болаш, хIара денна дег тIара баркал оал яйдархоша, къаьстта, тIема ветеранашна тика болхлошта Х. Хамидовна, П. Курпакаевана, С. Измайлована.

№ 70 йолча тико гIулакх деш йола объекташ дукха я: Заветы Ильича, Пугачева, Кольцова, Херсонская яха а кхыйола а улицаш; Металлосклад, кIора склад, ателье, ДОСААФ, № 45 йола юкъера школа. ХIаьта хIара дешна бахача нахага кхачан продукташ йохкара план йиза кхоачашъе карагIдоал цу коллектива.

— Цхьаккха баьхха бехк боацаш, массаза а дика гIулакх деш хьабоагIа тика болхлой тIема ветеранашта, инвалидашта, — йоах тIема ветерана В. И. Терешина. — Баркал вай партена, паччахьалкхена, иштта тха йоакхо ярах.

Цу дешашта кхы комментареш яла эшац. Цар хьокх № 70 йолча тика чу тIема ветеранашта йоагIача бесса йоаккхо ехьа я, укхаза уж лоархIаши сийдеши болга а.

А. ПЬЯНИКОВ,
тIема ветеран.

БОЛХЛОЧУН УЙЛАШ

ТIАХЬОЖАМ ЧIОАГIБЕ БЕЗА

Номер 26 йола техническа училища яьсте а яьккха Грозненски швейни производственни объединене кхоалагIча цехе хIамаш тега мотористка йолаш 1978 шера дIаболабир аз сай къахьегама никъ. Цаккха бицлургбац соца балха моро йовийта бола нах. Царех ба хIанз пенсе йола Вагапова Луиза Идрисовна, тха мастер Кулько Александра Ефимовна, кхыбараш. Шоай цIей дезалхо санна тIайийцар со цеха коллективо. Новкъостал дир лоацача хана балха говзал караерзае.

Хьалха дIадахача шерашка тха коллектива бартцхьоагIо, дисциплина, уллуврча новкъоста гIо дар санна дола гIулакхаш дукха а дикагIа дар аьлча харц хургдац. Цхьа бутт дIаболацар оаха производственни план кхоачаш ца еш, балхара мукъадолча деношка цхьана вIашагI а кхийте коллективо театре, кино ухар.

ХIаьта хIанз? ЧIоагIа айрча сурт да таханарча дийнахьа тха цехе доаллар. Эггара хьалхарча даькъе из дуазденна да къахьегамен производственни дисциплина во хиларца. ТIаккха хоиш ма дий дисциплина йоацача болх а лертIа дIагIоргбоацилга. Малаш-б дисциплина телхбераш? Уж ба хIамаш тега мотористкаш Шамсадова Луиза, Ефимова Люба, Янкарий Билоевгlар Хьаьии Маннев. Цу наха бе хетиц смена чакхъяллале балхара дIабаха, ах сахьата, сахьата балха тIехьабоала. Ала деза уж берригаш тха предприятена гаьна ца бахилга.

БоагIача бесса пайда эзац оаха балха хьаьах а. Цене гIоала дIа хьаь ухаш, къамаьлаш деш, шоай болх а «бицбеле» лелаш хул цхьа... хIамаш тегараш. Цу лоадам боацаш ветача гIулакхо а чIоагIа Iотиъам бу план кхоачашъяра.

ТIаккха дисциплина техкечарна цхьанкха тайпара тагIазар дац-теш укхаза аьнна хеталургда газет дешарашта. Из кигга дац. Цхьа е шозза балха тIехьаваьннача сага бетта йоагIа преми ца луш шт, кхы тайпа бехктонхаме ош. Пайда боалий-те иштта гIулакх леладарах? Балац. ХIана аьлча, административни хьисапе шод эттарах доалаш дац гIулакх. Кулгалхоша а болхлоша а цхьан дагара, цхьа уйла йолаш болх ца бой бала пайда бац. Лечкъа ца деш ала деза, къахьегача наха юкъе беш боза политико-кхетаме болх чIоагIа всала хилар. Цуший дола тешал да тха цехе йоапа цхьанкха тайпа гойтара агитаци, хьалха баьннар, тIехьавусар малав хац хIамаш тегачарна.

Аз къахьегача бригадена чувоагIараш 56 саг ва. Цхьабакъда, каьхата тIа мара бац кхаьл нах. ХIара сменагIа 10—15 саг балха ара ца воалаш вус. Из дуазденна да администраце пурамагIа шоай хьашт долча хана нах лоаца отпускаш дийр санна долча хIамашца. ХIаьта, хIара сменагIа тхо декхарийла да 265 маIача наьха кремпленови хачеш хьае. Цхьайолча хана нийсалу нах ца тоъар бахьан долаш 120 хачие цул а кIезигагIа мара тега вIаштIехьа ца доалаш. ТIаккха бутт чакхбоаллалца хана производственни план кхоачашъяр дукха ца эша сулал йоладу. Хоиш ма дий сиха даь хIама а хила дезача бесса ца хулилга. Из бахьан долаш хьахул браки. Дуккьал дIабахача бетта тха бригадера 23 июнь хьатIаоттални 16 саг вацаш вар. Вешта аьлча, 16 тайпа чоалкане балха операци кхоачашъе езаш бар шоай балхал соагIа юхебягараш. ТIаккха кхоачашъе езача плана, арахецача продукце дикала Iаткъай из гIулакх? Геттара чIоагIа Iатiъ. Цу бетта шоллагIа йола смена ньгIар шии дийнахьа электроэнерги ца хилар бахьан долаш болх ца беш. «Грозэнерго» оаха из кхоачамбоацар хIана нийсденнад, аьнна даьча хеттара. Iалама хьалашна дуазденна хиннад из, аьлар тхога. ХIаьта тхона фу бе да из, тхо болх боацаш дагIа дезаш хилча.

Халла кхоачашйир оаха укх шера хьалхарча биъ бетта йола производственни план. ХIаьта май бетта план 96,3 процент мара кхоачашъе низ дIакхачанзар. Июнь бетта план кхоачашъяьнц. Нагахьа санна дисциплина лертIа хинналаре, хIаране производствах дог а лазаш болх баьбаларе ца нийсдала йиш йола хIамаш да уж. Чурча торонех а боагIача бесса пайда нийбац оаха.

План кхоачаш ца яра, аз ма аллара, эггара хьалхарча даькъе дисциплина во хилар да. Бакъда, наьха къахьегама хьалаш хила дезача бесса вIаштIехьдаьха ца хуле шоай аргIагIа ца а кIезига новкъарле яц плана кхоачашъяра. ХIаьта, миштад тха къахьегама а салаIара а хьалаш? Уж во да аьлча, со харц хургбац. ТIаьо шу совгIа ха я оаха баьдеча, готтача помещене болх бу. Цхьаккха тайпа вентиляци яц болх беш, йоацаш я цIе уголок, оалош цIагIара хьа е кхухьаш тхоай балха моттигацийа дуъ оаха хIама. ХIана аьлча, столови яц, цуна лаьрхIа цхьа аIамига цIагIа-м да тха, бакъда, цу чу цкьа Iоховш итт саг Iоха а моттиг яц. Цхьа шу хьалхагIа тхона лаьрхIа хьаргьай объединенена гаьна йоацдаш яь помещени. Цхьабакъда, безза бутт баьнаб сантехнически балхаш лертIа чакх ца дахар бахьан долаш цига болх дIаболабе тха вIаштIехьа да доала. Цу дерригача гIулакхаша чIоагIа Iоатиъам бу хьалхашка латта декхараш дизза кхоачашдара.

Харц хургдар тха цехе хьаьнала къа а хьегаш, шоай производственни декхараш тIехдика кхоачашдеш бола нах бац аьлча. Царех ба хIанз тега мотористкаш Берханоева Тамара, Токаева Раиса, Галаева Марета, Мадаева Оля, Дельмаева Наташа, иштта кхыбараш. Цар новкъосталца дIахо йодача хана дисциплинаца дуазденна гIулакхаш тоале лаьрхIа хIанзале белгалъяьха цхьаьца мероприятеш я тха. Иштта, цу наька балха опыт массанега дIакхоачаргйолаш хIама вIаштIехьданкха гIерт тхо укх тIеххьарча хана. Цу гIулакхаца къахьегама оасарле лакхъергйиларах шеко яц. Бакъда, хIеране ца къахьега коллективо шоллагIа дола цIа ца лоархIа, хьалхашка латта бахктонхаш ца барра боаза къа ца хьега, хIана санна во хургда хьонхамаш. Цу дерригнена эшар дукхагIча даькъе дика дисциплина хилар да.

Ф. ИЗМАЙЛОВА,
Грозненски швейни производственни объединене кхоалагIча цеха хIамаш тегар.

Къаьстта дика яьа а хьаташ, дика социалистически яхье хьалха даттан хиларца белгалваьнна ва Горячеводски бурув тохара балхий управленера слесарь, коммунистически къахьегама ударник Эдельбоев Руслан. Шийй балхах тIехдика кхетаж волча цо цхьа ди дIадахийтац сменни норма тIеххкоачаш ца еш. ЦIе доахдеш йола буровой оборудовани массаза а тIехдикача хьала тIа хулийт цо. Цудухьа из еха балха тIа хьовзам хинна цхьа моттиг нийсламц.

СУРТА ТIА: слесарь Р. Эдельбоев.

З. ВАТЧАЕВА сурт.

ОАХА ЯЗДАЬЧУН ЛЕРАГIА

Укх шера 20-ча мае «Сердало» тIа араьлар «Шоай бехкагIа доацаш» яха критически корреспонденци. Цу тIа дуацар Малгобекски АТП водителаша шоай декхараш лертIа кхоачаш ца дар бахьан долаш Вознесенски газ чакхйоахача заводи болхлой наст-наста балха тIехьабусаш моттигаш нийслуш хиларах.

Цу хьаькъехьа редакцега жоп дайтад КПСС Малгобекски горкома хьалхарча секретара А. Алмазова. Цо хоам бу: «Шоай бехкагIа доацаш» яхача статья тIа дийцар бакъхиннад. КПСС Малгобекски горкома бюрос дийцад «Автотранспортни средствах эффективнегIа пайда ийбара, принципиальни яре, доагоши хьестанш дела даьтташ кходенга Iалашдара тIехьа лоаттабу хьесан чIоагIбара района цхьайолча [illegible] партийни организацешца кулгалхоша беча балхах» дола доаш. ХIаьта кхоачамбоацараш нийсдалийтарах АТП директор С. Картоев чIоагIа партийни бехктонхаме эзав.

Корреспонденци йийцай АТП-ен ВГПЗ хилаберетерех коллективашка. Болхлой дIа-хьа кхуалара графики нийса кхоачашъяран цу предприятешка къахьегама дисциплина чIоагIъяран дола дезар даьд».

КОСМИЧЕСКИ ТОХКАМАШ

Космосе заводаш

ТIеххьарча шерашка дегIаенача космически технологе до лерхIар да, дозал доврцен яьча космически факторашцан (вакуумца, радиацеца) юэзавнича соелених. Лаьтта е вIалле хьее йиш йоаца е уж хьаярге соедукха мах гIоргбола изделеш арахецара пайде нийбар. Цу постамах балхаш ду СССР а кхыче мехкашка а. Дагадехийтаргда вай, къоастадаь аьлча, аппха «Салют-6» яхача орбитальни станце тIа оттаьь хинна хилар 200 гаргга технологически эксперимент советски къамен программе гома чуц, хIаьта 50 опыт дунен хааьашта юкъе цхьан гIулакхан леладаре гома чуц. Шиь дунен халкъашта юкъера программа (Францен Индаен технологаьнца) вьй «Салют-7» яхача станце тIа.

Технологически тохкамий объекташ — полупроводникаш, оптически кизгаш, металлически сплаваш, цхьайола могдай препараташ. ХIаьта даьха е даьхад советски технологаша дикал Iалашьмате лакха йола космически продукце образецаш хьоара даькъе шеко йоацаш дола толамаш. Iалашьмате лоархIаме хилар, къоастадаь аьлча, орбитальни станце противогриппозни вакцин хьаена ца хиача ярIоаца тIех цIена йола препараташ хьаяре опыташ.

Дукха ха йоалаш е тIема дискуссионнигарна юкъейоаIаш яцар технологически тема. Цу тайпара хилар из (дукхагIча даькъе американски кепайоазон тIа) аппха США администраце «сигапара фабрикаш» оалаш йола йоккха орбитальни станци хьаярах решени тIенийцачул тIехьагIа. Цу тайпара йола станци хьаяра проекта цIенхаштта дукьенна нийсъелар американски Iилманхой оагIорахьара. Шоай тIамаш да американски космически технологий, амма хетаргазье, цхьанкха шеко а йоацаш йоакхо космически гIишло хьалье болабалла доккхий даш. Цунга дIагIоргдар 8 миллиард доллара боарама лоархIаш да. Бетта «Шаттл» яхараш санна йолча хьалха уттамча, программий опыт дага а латташ, американски Iилманхоша йоах, «сигала фабрике хьалье доладелча, шеко а йоацаш чу суммал тIехдаргда дIадодар. Iалашьмате йоккхача «Аполлон» яхаш хиннача Iилман программега дIадахийтар США 24 миллиард доллар. Хьалхе хоаш дар, цо ший мехаг хIама юхехьалургйоацилга, хIана аьлча, цун лерде латтар политически, сий даккхера уйлаш. Дукхача американски Iилманхоша лерхIаш да «сигаларча фабрика» хIанзарча проектах а цунах хиннар хургда аьнна.

Советски специалисташ прогноз еш ба башха гаьна йоаццача хана СССР хIанз йолаш йолча конструкцей кIийлен тIа многомодульни орбитальни комплексаш яре торонлаца.

МалагIча достамашка дегIаузаш а хIанз технологически тохкамий советски программей. Эггара хьалха, кхетадеш да, цун хоадам бу космически продукце потенциальни номенклатура. ШоллагIа бола достам ба производстве, средстваш, бортови установкаш эргаьха тоаяр. «Салют-6» яхача станце тIа берригаш хIана яц аьнна йола плавательни пишкаш, хьайола оборудовани кийчъяьяр, наьта елл йиш яв, кулгашца болх беча вариантах, яр, вешта аьлча, дIадахар космонавтана технологически процесса юкъебахкар. ХIанз дика хоаш да, космически производство максимально автоматизированни хила эзал гах. Цо Iалашду технологически режимаш нийсагIа хулга. Керттердар да автоматически плавка процесс йолаш (модуля берте тIа нах боацача хана) кхы а оцIеногIча дозаи цахиларге кхача йиш йолаш хилар. «Салют-7» тIа йолаш а программи устройство йола установкаш, хIаьтта деррига гIулакх додаш да автономни режиме санна, иштта орбитальни комплексий составе а бала булургболаш йола специализированни моделеш хьаергаьха.

Дискусса сов сихбаьча американски Iилманхошта юкъерча цхьаболча «сигаларча фабрикана» дуьхьала берана дIадех пилотируеми полеташ вIалла ергйоацаш соцар, хIана аьлча, мах сов дукха бода царга, хIаьта принципага дилача кIанз долаш дац комосе автомата тIадилла йиш йоацаш дола производственни декхар. Хеташ да укхаза деша вокх йистагахьа гIерташ ба аьнна. Вай хIанз дилла космически заводех дувца а, амма кхы а йIеьхкача хана, хетаргахьа, цхьан хинна завод а тохкамий лаборатори а хургья из. ЛоцагIа, цу тайпарча заводашта гIулакх дара — Iилман тохкамаш дара ца хилча бергбац космонавтий цхьайола дежурни группаш.

«Салюташ» тIа деш дола хIанзара монтажаш балхаш космонавташ космосе арабуьлар е юкъедоагIаш, бенйзача лоархIаме да космически заводе кхоаменга диллача. Цар новкъостал ду кхоане хургйолча техникана эксплуатаци яра опыт Iоаяра. Практика хьахьокх, реальни космически заводаш хьаьяре моккъа нийслуш Iалашьмате дукха халонаш хилар. Белгтала цудухьа да дукхача американски специалистана, космосе индустриализаци яра ши подход вIашш нийсъеш — советски американски — советски я гIойлелагIа лоархIаш хилар. Массе оагIорахьара а из хет ларpагIа лепеш а нийсагIа а.

«Салют-7» керттерча экипажерча шин космонавта — Леонид Кизими Владимир Соловьевен космосе дIаера баьнна станце тIа кхы а шиь малако панель оттайир. Из хIама дир космонавташа из экспедици йолеш шоаш космосе арахьлагIа арабовлаш. Пхеазза арабаьлча цар болх беш кхы за дукха хIама ца эшаш 18 сахьат да, из ба тахан рекорди хьоказам.

Михаил ЧЕРНЫШОВ,
АПН Iилман обозреватель.

Бригадни подряда — шерра никъ

Къахьегама кердача формагІа

Балхо, боахам лелабаре тІулакхо ше хьалхадоаккх дикагІдар фуд, мишта, фу де деза — иштта хьахиннай къахьегам вІаштІехьбаккхара керда форма — бригадни подряд.

ГІишлош хьалъеча къастта дикагІа хиннад иштта болх белта. Масала, гІишлошъеча Нохч-ГІалгІай управлене юкъей одача СМУ-7 коллективе ерригa бригадаш цу методагІа болх беш я. ХІаьта цу коллективо хьалъю йоккхий промышленни объекташ: хІана цо хьалъеш я «Грозный — Прикумск» яха мехкдаьтта продуктопровод, Ленина цІергІа Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводе 43-107 йола установка, Грозненски ашнабетона конструкцей завода цех, кхьяраш.

ДІабахача пхе бетта генподрядагІа а ший низаца а коллективо тІехкхоачашйир план. ХІаьта июнь бетта а иштта на йоалаш болх бир.

Управлене эггара хьалха цу методагІа болх бе йолаелар коммунистаца Арутунянц Арама, Магомадов Левас, Никишин Юре кулгалдеш йола бригадаш. ЦхьайттаналагІа пятилетка дІайолайир цу тайпара болх а беш. Цу хана дезз хадданза задани 110 — 115 процент кхоачашъеш хьа а йоагІа. Управлене сиха дІаяржа йолаелар из пайдане форма. Пятилетка хьалхарча шера дІаяржа йолаенна из метод шоллагІча шера управлене болхдоах аьнел дукхагІдараш юкъеболхаш хилар. Цу шера 14 бригада яр иштта къахьегаш, хІаьта дІадахача шера — 17. ХІана 20 бригада я, вешта аьлча, ерригаш а.

Дукха ха йоаццаш гІишлош еча Нохч-ГІалгІай управлене подразделеней коллективай собране лаьрхІа дийцар СМУ-7 йолча коллектива цу формах йолча опытах, цох боалача пайдах.

Иштта бригадни подряд юккъйта дувзадения дар укх тІеххьарча хана Нохч-ГІалгІай гІишлош управлене пятилетка хьалхарча шера хиннарел цу тайпара болх беш йола бригадаш кІезигъяларца. 1981 шера 79 бригада яр иштта къахьегаш 1383 саг юкъе а волаш, хІаьта хІана 57 бригада мара яц 1191 саг юкъе а волаш. Пятилетка хьалхарча шера хиннача цу бригадаша шеяр хьанйцача шера план 99 процент мара кхоачашйиндар, хІаьта хІана пхе бетта задани бригадни подрядагІа болх беча ерригача бригадаша 112 процент кхоачашъяьй. Цу сурто хьагойт из метод хьалхарча шера, моллагІа а керда юкъедоаладеш дола хІама а санна, дика йовзанза хилар, цудухьа цу хана вІашагІкхийттарех цхьаьраш йохар а.

ХІанз гІишлош еча Нохч-ГІалгІай управлене къахьегама из болам дегІабаре керда этап йоалацц я ала магаргдолаш гІулакх да. Дукха болча гІишлонхоша кхезаду хІанз из массанена а пайдане гІулакх хилар. Управлене профкома председателa заместителa Соколова Неля Петровнас йоах, тха 10 эзар совгІа болча болхлошта юкъе дика лархІа йолаеннай хІанз бригадни подряд. Юххьанца цох шекболаш хиннараш хІанз дукхагІа тешабаьннаб. Говза а дикагІа а болх беш хиннараш раьза а бацар шоаел кІезигагІа болх бовзача нахаца цхьана къахьега, кхерар уж шоай алапи кІезигдалар.

ХІанз тІехь-тІехьа дукхагІа дІайоалаш латт из шеко. 10 процент совгІа мара беце а цу методагІа болх беш бола нах, пар дикка дукха даьтта лоац управлене юкъара план кхоачашъеча.

ДІабахача 5 бетта план гІишлош еча Нохч-ГІалгІай управлене коллективо генподрядагІа 100,8 процентаи шийн низаца 102 процентаи кхоачашъяьй. Иштта дика чакхбаьккхар июнь бутт а.

Шера план генподрядагІа 13 декабре кхоачашъе, заданел совгІа 2,7 миллион сома балхаш де. ХІаьта шийн низаца гІишлош яра план Советски Конституце ди тІакхоачаш, 7 октябре чакхъяьккха, цу йистелаца юкъейисача хана 6,5 миллион сома мехка балхаш де декхар тІайийца къахьегаш ба управлене болхлой. Из кхоачашдеш а да.

Управлене наха чубаха цІенош хьаллара ах шера план кхоачашъяь тоъал ха я. ХІанз эксплуатаце дІаваьра комиссе хьожаш я гІишлонхоша укх шера хьалъяь 232 меги оттабе моттиг йола больница, Грозненски радиотехнически завода производственни корпус. Яь йистеяла гаргагІертай Грозненски шаейни объединене общежити.

Управлене яьржача социалистически яхье хьалхарча моттиге я СМУ-7, СМУ-5 коллективаш.

Уж толамаш дикка доккхагІа хургдар нагахьа санна ДСК, СМУ-9 коллективаша, кхычар шоай планаш кхоачашйоре. СМУ-7 коллективе санна бригадни подрядагІа болх бе дукхагІа бригадаш йоалаларе.

Укхаза белгалданкха воагІа гІишлош еча Нохч-ГІалгІай управлене къахьегама оасарле лаьккъера 5 бетта задани 98,9 процент мара кхоачаш ца яр.

ХІанз управлене администраце, партийни профсоюзни организацеша боккха терхам тІабахийта гІулакхаш цу бригадни подряд шерагІа аьржаргйолаш гІишлонхошта кхетам балар.

Ю. ТЕГАЛОВ.

ГОРОДО-ЮРТА

ХЬИНАРЕ ДАКЪА ЛОАЦ

«Октябрьски Революце» орден лелаеча «Старогрознефть» мехкдаьттен гІаз йоаха управлени, Старогрозненски бурув толара балхий управлени массаза а производствени декхарех дика доархІаеш хьайоагІача коллективех я. Цул совгІа, цу шин коллективо хьинаре дакъа лоац мехка Кхачан програма кхоачашъеча а. Мехкдаьттахой дезалашта тайп-тайпара сомаш, баьцадаараш, дулх, кхыйола кхачан продукташ дизззача шера кургйолаш дика гІонна бола боахам вІаштІехьбаьккхаб цар.

Артемовски элеватор йолча районе мехкдаьттахошен буруадеттарашен чхьаьрий лелара Іам хьабаьб, цу чу хийцад фуна лаьрхІа 15 эзар пхьандарг. Цхьа-шин шу ха дьалча дика чкъаьрий хьахургда цига. Иштта йолаш я шоай нокхарамозий леладу пасека а.

Цу шин коллективо шоай низаца массехк гектар лаьтта тоадаь цамца а даьнкха боххлошта лаьрхІа ковртол дІайийнай.

Дешдалийтадац «Старогрознефть» НГДУ ОРСа чуйоагІача отнормочи центрай «Нефтяник» яхача совхоза хьайбаштен лаьрхІа довкъар дІадер санна дола гІулакх а. Царна лаьрхІа 25 гектар хулача лаьтта мукхи, 20 гектара тІа хьажкІаш, 30 гектара тІа довкъара сисказа дІайийнай цар. Довкъар кийчдара мессачик дІахьоча хана 75 тонн йола дІаллар мехкдаьттхошен буруадетарашен «Нефтяник» яхача совхоза хьайбаш лелладерашта. Ала деза, из еррига буц механизмаш тІакхача вІаштІехьдоацача моттигашкара кулг-кера хьекха хилар.

БархІ гектара тІа дІабийнаб мехкдаьттахоша кен, ибакхаш, кхыйола юртбоахама культураш.

Цул совгІа, шефски новкъостал дарах мехкдаьттахошен буруадеттарашен укх шера республикерча цхьайолча колхозашкен совхозашкен дІадийнача баьцадаарашта оасар деш, кхыдола балхаш деш 200 сага-ди дІадихьад. Белгалданкха дезаш да цхьаьккха а. ДІа мел йийнача культурашка, чхьаьрий хургдолча Іамага, пасекага бІарг лоцаш, ахча а ца эцаш къахьегамен производстван ветеранаш болга. Уж ба Д. Тупиков, А. Приймак, В. Митрофанов, М. Земцов, кхыбараш. Цар шоай балхара мукъа йола ха дІахьу мехка Кхачан програма кхоачашъеча юкъе шоашкара дизза дакъа юкъехьош.

А. ТИЩЕНКО.

Толамаш гІадвугаш да

Шоай хьинаре низа кхоча деш къахьийтача «Автоспецоборудование» яхача Грозненски опытно-экспериментальни завода болхлоша къаьстта беркате чакхбаьккхаб дІабаха ялх бутт. Деррига технико-экономически лостамий пачхьалкхен план тІехкхоачашъяьй цар. Укх бетта чотагІа маьхала яьккхар 135 эзар сом мах бола тайп-тейпара продукци, заданел совгІа ярахийцар 356 эзар сома товарни продукци 146 эзар сом мах бола нормативно-цІена продукци. Вай мехкарча потребителашта постанкаш яра тІайийца кхина социалистически декхараш кхоачашдаьд. ХІаьта доазол арахьарча мехкашка продукци дІаяхьийтара йола пачхьалкхен план а иштта толаме кхоачашъяьй цар.

Къахьегама оасарле лаккъяра тІайийца встречни план а дикка тІехкхоачашъяьй цо. Заводе хьаеча продукце пхе изделена пачхьалкхен дикала Знак ея дай.

Ханал дикка хьалха а яьнна пхе шера план кхоачашъеш хьайоагІаш хиларца белгалъяьнна я Лапшин Иван Николаевичи Штепа Валерий Андреевичи керте латта — слесарий-сборщикий Кравец Валерий Яковлевичи Урусов Анатолий Петровичи кулгалду тІекарейи бригадаш.

САГИ ІАЛАМИ

ОАКХАРИЙ ЙОАКХО ЯР—ХАНО ДІАДЕХАР

Оакхарий лорадарах дебадарах чІоагІа уйла тІайохкийт вай мехка, хІана аьлча, аьхка хьайбаш лела моттигаш цигара оакхарийн оалхазараша дерригача халкъа доалахье я.

Вай лаьтташка дукха да бе-беча тайпара оакхарий: сьарч, лийгаш, мосараш, хьагІазг, безоарови гаьзарий, зубр, хьун хьакхарч, чарч, юкъераевропейски хьун цІен, соалор хицара кешт, цогал, пхьагал-русак, енота хьисапера жІали, ево-полоскуи, борцакх, корсак, бора, шикал, ондатра, рысь, норка, бІаращдуарг, хорь-перевязка, онда слепьш, лай тІа лела ферх. Цу дагардаьча оакхарех СССР ЦІеча книжка тІа дІаяздаьд: хьун цІен, зубр, хорь-перевязка, безоарови газа, онда слепьш, лай тІа лела ферх.

Оалхазарех СССР ЦІеча книжка тІа дІаяздаьд: тетерев кавказски, стрепет, дрофа, султански котамг, беркут, бородач-ягнятник, арен аьрзал, орлан-кІайцІог дарг.

Республика партийни советски органаша, нах чІоагІа оакхарашта чарахье аха баьнна хилар теркал а деш, цхьалола гІулакхаш чакхдаьхад оакхарий лела моттигаш лорадра. Цу гІулакха республика территоре тІа хьаьй 70 эзар гектар моттиг дІалоацаш йола Нохч-ГІалгІай республикански (РСФСР) пачхьалкхен комплексни заказник. Цул совгІа, кхы а хьалый моттигерча лоархІаме 8 заказник: Аргунски, Брагунски, Веденски, Парабочевски, Степной, Советски, Урус-Мартановски, Шалински. Цу ерригача заказникашта дІаеннай оакхарий лела 367,5 эзар гектар. Город Грознена гоннахьа баьццара зона лый.

Заказникий территори, цу тІара оакхарийи оалхазараши пачхьалкхен егераша лорадеш да, цига чарахьал дайтац, оакхарий даргІатта лелара хилийта даргдоаца хьалаш Іалашдеш йола белгалара режим оттаяй. Пачхьалкхен чарахьал деча фонда рационально эксплуаташ яр а спортивни чарахьал делга вІаштІехьдаккхар духье НГІАССР Министрий Совето соцам а баь чарахьий обществашта тІачІоагІъяьй оакхарий лела 470 эзар гектар.

БІарчча хьанйцача, республикерча чарахьал дара къоастальча моттигашка дукхагІа а дикагІа а чакхйоах чарахьал де мегаргйола фауна ебалийтара тІеерзая биотехнически мероприятеш. ХІанз шера заказникашка, уж дІачуеннача чарахьий боахамашка, пачхьалкхен чарахьал деча резервни фонде оакхарий керттера тайпаш мелла хьокхаш Іен маршрутни учет а, хІаьта иштта специальни учеташ а лелаю. Массе тайпара учетни балхаш госохотинспекце, чарахьийн чкъаьрий дувнарийн общества штатни болхлой хьинарех деш да, хІаьта спецучеташ е кхувл, штатин болхлоеш совгІа, Нохч-ГІалгІай Пачхьалкхен университета биологически факультетера студенташ а.

Дикка тоабеннаб дорхача оакхарашца къовсам лоаттабара беш бола болх. Уж тайпа оакхарий доадеш конкурсаш хул республике хІара шера. Царца хьинаре къовсам лоаттабу Урус-Мартановски заказника егера А. М. Магомадова. 1983 шера 23 йокха бора йийнай цо. Веденски заказника егера К. А. Айдамирова 1983 шера къорга чура 30 берзе кІаза яьккхай, хІаьта Советски заказника егера Б. Ш. Шахтамирова дІадахача шера заказнике йокхя 12—13 бора йийнай, Веденски заказника егера А. Х. Хаджимурадова заказникерча цІий учестие 6 бора йийнай.

Верзалошца лоаттабеча къовсаме хьинар, кхетам, спортивни маькарло хьахьекхай чарахьийн чкъаьрий дувнарийн общества егераша Пашаева, Сатуева, Ульбиева, Сельмурзаева. Царех хІаране шер-шера 10 а кхы совгІа а дохка аькха дуа.

Республике хІара шера 150 совгІа борзи 300 гарма шакали юв.

Госохотфонд лорвеши вІашагІтохаши чакхдаьха гІулакхаш бахьан долаш оакхарий керттера тайпаш дикка дийбад, хІаьта пхьадараш кхы кІеанг ца луш хьалоагІеш да. ХІанз Госохотинспекцена, чарахьий обществаштеи юххьанарча чарахьий коллективаштеи хьалхашка декхар латт — охотбоахамий продуктивность лакхье, йолаш йолча ресурсех биззагІа пайда эца а цу тайпара мехка Кхачан програма кхоачашъеча доккха дакъа лаца а дезаш.

Из декхар кхоачашдара шоашта гонахьара оакхарий лорадара тІеерзае эза лаьтта лелалерий уйла. ХІаьта а цхьабола боахама кулгалхой ба вайна шоаш лаьттайшага мероприятеш чакхйоахача хана тІехьагІа вай оакхарех фу хургъхьоІ аьнна уйла ца еш. ТІаккха пунах хул — госохотфонда Іаьлмате доккха зе даь ца Іеш, цу оакхарий бІи боза а бу.

Из хьахьокхаш долча масалех цхьадараш ерашш да: 1983 шера декабрь бошш Ножай-Юртовски района Джугурты яхача юрта гаьна йоаццаш йийна уахаш 15 хьун хьакха кораьй. Уж йоарш бахьан малагІа да за хІана укх сахьате вІаштІехьдаьннадац, хІаьта а, гучох, агромероприятей технологи толхалрах яйна хила а мег.

1983 шера апреле Урус-Мартановски заказника территоре тІа мехкдаьтта дахи хьалъе йолайир объекташ. Заказника юкъе, оакхарий лела моттигаш йола а ещ, хьалъю уж. «Хьайбай дуне лорадарахи цунах пайда эцарахи» долча Законага хьежа хилача. Госохотинспекце дага а баьнна де дезаш дар уж балхаш. Хьайбашта кІезигагІа зе даргйолча тайпара вІаштІехьадахар духьа. Оакхарий довш да, дукхагІча даькъе уж лела моттигаш цохаар бахьан долаш.

Госохотинспекце коллективо, милице органаша, общественносто дикка чІоагІбаьб чарахьала законашта пропаганда яра, аха хьайбаш лорадарах дебадарах, чарахьал дара правилаш ца текхайтаран браконьерство ца лелайтарех беш бола болх.

ХІама а, йоашта болча пайдена аьхке ухаш къахетам боацаш уж доадеш бола нах хІанз а кийсу республике. 1983 шера лаьцав чарахьала Правилаш толхаьь 500 совгІа саг, хьаьмкхай 69 шоаньал-топ. Бокъо йоацаш хьун хьакхарч йоаьь 27 саг, машиний фараш тІа а хьунахаш чарахьал даь 15 саг лаьцав.

1983 шера 8 январе районни чарахьий общества председателa нов. В. П. Хузаева лаьцав бокъо йоацаш хьун хьакха йийна Е. Т. Сиянов (Малгобекски район). Назрановски районе пачхьалкхен егера нов. М. Ганиева лаьцав 1983 шера 18 ноябре бокъо йоацаш хьун хьакха йийна А. В. Цыкало. Иштта хьун хьакхарч йоаьь Х. Б. Евлоев, Р. М. Алиев, А. В. Ткаченко лийнаб Сунженски районе вокхагІволча охотоведа нов. М. Б. Мужахоева. Уж берригаш а законагІа боагІача тайпара бехктохаме эзаб.

Автомототранспорта фарен тІахьувкхаш чарашка дахьча кхьийнена — А. М. Акбердиевна, З. И. Мусаевна, С. Н. Амангельдыева — утоловни бехк а баь, чубахна тайп-тайпара ханаш тохай халкъа суд.

Цу вай доалахьча масалех гуш да шоашта болча пайдена Іалама а зе деш, пачхьалкхен транспорт а хехкаш аьнхе ухаш нах вайна юкъе болга. Цу наха дІахоадда охотнадзора пачхьалкхен службо шеррача общественносто новкъосталла уж айпера гІулакхаш дІалехар духье лира къовсам лоаттабергболга.

Аькхача хьайбай дуне лорадарен рационально цунах пайда эцарен декхараш эффективнегІа кхоачашдара хьеергйолаш я госохотнадзора служба материально-технически ІалашъергІола чІоагІа база. Укх шера дела лоамая районий моллагІча накъашка гІолла лелалуча автотранспортал совгІа, вертолеташ а хургья охотнадзорага, айхха цхьана гІулакхаш лелалергда милицецеи хьун ахранацеи.

ХІанз «НГІАССР ЦІеча книжка» арахеца материал гулъяре дукха болх ба беш.

Госохотинспенце коллективо кхетаду шийна тІалатта доккхий декхараш, долла хІама дерга Іалам лорадара дагъера КПСС XXVI съезда решенеш кхоачашъяра.

Н. НЕЛВАИЛОВ,
НГІАССР Министрий Советерча Госохотинспекце начальник.

ХЬУ — ВАЙ РУЗКЪА

Хьу лорайри дас санна цун хьурмат дари дерригача халкъа гІулакх а доархІаме пачхьалкхен декхар а да.

Цу даькъе белгалара болх бу Грозненски мехлесхоза чуйоагІача Джалкински, Гудермесски, Петропавловски, Горячеисточненски лесничествай коллективаша.

ХІара шера юкъера лаьрхІача 30 гектар хьу юха меттаоттаю, хьу цІеньеш, къаенна гаьнаш дІайоахаш. ЙоІаш Іувал ду 100 совгІча гектара тІа. ЭсалагІча фух йола, кІотаргий хьисапера гаьнаш дІа я йоахаш, агротехнически дикагІа йолча хапашка царна меттеє дикагІча фух йола гаьнаш дІайогІ хІара шера 80—85 гектара тІа опытни лесничена А. А. Лулуевеи А. Н. Плешаковаси кулгалдеча Джалкинскии Гудермессиии лесничествашa.

Джалкински лесничества питомнике хьал а кхеь, хьу дІайогІаргйолаш 10 тайпарча хьун-кІотаргий 1,5 эзар килограмм фу гулду лесничестваша хІара шера.

Фу гулдара дикка практически новкъостал ду Гудермесски Ильиновски школьни лесничествай дешархоша. Укх шера цар дакъа лаьцар гІа дуача кІоншкашта дукхьала биометодаца къовсам лоаттабеча.

Лесхоа бІарчча хьанйцача, цо доал деча хьунашца леладу бокъо йоала гІулакхаш соахкарчул дукха а дукхагІа кІезигденнад. Укх тІеххьарча 6—7 шера хьунагІа вІи яьша цхьаьккха моттиг хиннац, хадданза массе оагІорахьара хьу лораяра балхаш чакхдоахаш хилар бахьан долаш: вІашагІа а кийте хьунагІа салаІа нах гучча моттигашка даш тІахьожам лоаттабу.

Шоай болх, вай беркате хьу дукха езача лесникашта юкъе дикагІа а лаьрхІа цІерашн яха мегаргйолаш ба Гудермесски лесничествера Л. Т. Исмаилов, С. Батаков, М. Алимханов, Джалкински лесничествера Ж. Эскиев, М. Шидаев, Петропавловски лесничествера В. Садикха-[illegible].

Хь. МУЗАЕВ,
Грозненски мехлесхоза хьу лораяра инженер.

Доазол дехьара

ЛОНДОН. Къаманъюкъарча шахтерий забастовка оагІув хьаллоацаш яьча демонстраце доакъахошта духьала йоккха карательни операци чакхъяьккхай лондонски полице.

Дукха эзараш болча демонстрантий колоннаш британски парламент чуйолча здание юхе кхаьчача, царна духьала яьлар чІоагІъяь йола полице кордонаш. Манифестаце доакъахошца столкновене йолча хана полице лоцар 100 совгІа саг.

СУРТА ТІА: полицейскеи демонстраце доакъашхой лувцам ба.

ЮПИ—ТАСС телефото.

Герз дІадаккхара проблема

БАРТ БУЛУРГБА

Дукха хІама ца эшшаш ялх бетта чухье хиннай кхо компетентни организаци «стратегически оборонительни инициатива» оалаш йола проблема йоацаш. ВІашагІкхийттача Штаташка — технологе мах оттабара йола контресса управлении сихбаьхача Іилманхой Союзи, Советски Союзе — советски Іилманхой машар хьаллацарен ядерни тІема духьаларен Комитет. ХІаьта цар массане а вывод яьй, из кІаттІабоацар да, аьнна. Цу кхаь организаце эксперташа яьча выводашка ладийгІад дукха ха йоаццаш Вашингтона пригороде хиннача американски советски Іилманхоша цхьана яьча конференце. Дискуссешка иштта дакъа лаьцар хьалха цІи хеза политически деятелаши боккхий тІема гІулакхашта бола эксперташи хиннараца, масала, хьалха герз хьадарен герз дІадаккхарен декхашта тІахьожам лоаттабара йолча американски агентства директор хиннача Поль Уорнке.

ЛаьрхІа анализ йир конференце отчеташ тІа, нагахьа санна ВІашагІкхийтта Штаташ космически базировани а йолаш йола платформаш йола ракеташта духьаларча оборона системаш хьае йолалой хургдарий Іилма-технически сценарена.

«Уж тохкамаш цхьанне фу ду шоллагІча ца хоаш, хІара мехка къаьст-къаьста даьлла а, — белгалдаьккхар советски делегацена керте латтача СССР АН вице-президента, советски Іилманхой машар лорабара, ядерни тІема духьаларча Комитета председателa, академика Велихов Евгене. — Іилманхой выводаш практически цхьатарра хилар. ХІаьта из цецвала хІана а дац: физика законаш цхьатарра ма дий США а СССР а».

Вашингтонски конференце цІи хезача американски Іилманхочо Ричард Гарвина заявлени ма ира, юкъера кхаь болча цхьан боеголовка хІалакъергва, къаьстта дукха нах бахача йоккхача городашка, миллион саг. ХІаьта город йоха а яь 100 миллиард доллара боараме зе а дергда. Кхьиметтел, нагахьа санна ракеташта духьаларча оборона (ПРО) система эффективность оптимальни хуле а, цхьаккха а дийна хІама дусаргдац Лаьтта. Цул совгІа, конференце бахха юкъе дакъа лаьцараша белгалдаьккхар цу хьалашка ПРО вІалла эффективни хир хиларах шоаш тешаш ца хилар.

Из вывод хьаллаьцар конференце балхаца дакъа лаьцача американски Іилманхоша меттел. «Стратегически оборонительни инициатива» кхераме хиларах дувцаш болча дукхагІа болча цар коллегаша-мехкахоша а.

«Седкъий тІом» яхачу тайпарча кинофильмай гІоница йоккхача гевзалца дувцача американций кортоште чуеллай ПРО система эгара эффективнегІча компонентех цаІ дола лазерни герз гартарча хана хяла дезаш дола хІаме хиларах йоаллюзи. Вашингтонски конференцена юкъе дакъа лоацаш хиннараша хетарех, вай уйлаша чулоацача перспективе, реалистически мах бича, лазерни техниках цу тайпара пайда эца йиш хилар тешаме дац. «Тахан арча дийнахьа а ах миллион долларах эца йиш йолаш я 200 киловатт ина бола коммерчески лазер, — бегаш бе дагахьа йоалар академика Велихова, — амма из дикагІа дола герз дац кхьиметтел аккха котамаш йоаяра а».

Іилман конференцена юкъе дакъа лоацаш хиннараша керттегІдоахар иштта, лучевой а кхыдолча а герзах пайда ийбеш йола «космически щит» хьаяра идея алхха шийн агрессивностага диллача кхы а кхерамегІча затеяна йола камуфляж мара яц. Дувцар да лаьттана юххерча орбита тІа ядерни боезарядаш яха йиш хиларах. Царех пайда эца дергІ е рейтгеновски лазарашта «накачка» яра йолча источника хьисапе, е космически тІема станцешкара чухецача ракеташта йолча боеголовкай хьисапе.

Цу шинна а дакъе ПРО кердача система адамашта тІера ракетно-ядерни герза кхерам дІабоаккхаргба яхар Іалахьате чІоагІа харц хІама да.

Хьаеш йолча ПРО системашта могаргда сигналара моллагІа средствашн меттел. Лаьттара цар къаьст-къаьста элементаш а хІалакье (масала, аэродромашкара самолеташ, командни посташ, бузама средствашн, эггара лоархІамера экономически объекташ, и. кх. дІ.). «НАВСТАР» яхача глобальни навигационни системага гІолла тІахьожае йиш йола борта тІа ракеташ а йолаш йолча спутникаш пайда эца йиш я хьалхагІа хІама дІатохаре. Цу тайпара дола хетар бакъду США правительства ядерни герз хьалхагІа дІа ца тохе а къаьйолча пачхьалкхенашка, цу даькъе США а, ракеташта духьалара герз космосе ца доаккхаш йолча хана нахал хьалха цхьаьнна а тайпах дола ракеташта духьалара герз космосе ца даьнха ше цхьанне доца деннача Советски Союзо дІадоладь гІулакх хьаллаца цатегара факто.

Ракеташта духьалара оборона хьаяро кхы а чоалланегІа дергди кхия а геттара чалхане дола мехкаш вІашашюхасецадара декхар. ТІема поле духьала латтачуй территорех е гІертаро, вешта аьлча, ПРО духьала латтача мехка керта тІа дІакийсве гІертаро, хьалхьовергья естественни реакци: дергла адекватни гІулакхаш. Тохкам болабаро (хІаьта 10 июне чакхдаьккхад США «Минитмен» яха континенташта юкъера ракеташ ракеташ луварргий гІоаца лувцилга), США хиннашца ударни герз космосе дІахийсларах ца дийцача а, вІалла доацар дергди 1972 шера 26 мае кулгаш яздаьча ПРО системашта доаззув оттадарах долча шин оагІона юкъерча Договорах. Цу тайпара, «кхерам тІалатташ доаца дуне, герз дІа а ца доаккхаш, холалургда сихха герз хьадолга алхха космосе даккхарах, яхаш, йола «альтернативни решени» дамоклов тури «Пандора яьшкен» санна кхераме хІама да.

Американски журналиста Дж. Кингсбери — Сиянта хеттаргашта жоп луш телащ КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаккхьарча Совета Президиума Председателa К. У. Черненкоа кертагІдаьккхача тайпара: «...цу дешай хьаьнъехьа барт бе беза гІулакх тІехьа а ца доахаш, космически герз доаржадалехьа, космически герзаш хьаделга, цунех хургдар хІанз укх сахьате ха йиш йоацача тайпара сихдала. Кхоана тІехьа хила мегаж».

...Шийн хана Вавилонски гІала хьал ца юлуш йисай, из хьалъеш хиннача хІара саго бийца мотт ший-ший хилар бахьан долаш. Вашингтонски конференце итогаш логдовхилга хулийт, массане а кхетаргбола мотт кхоригхиларга, хІана аьлча, хьаьхьал вІашагІтохаш йола керттера идея из машар ца бохийтара идея я.

Эдуард НАТАЛЬИН,
АПН корр.

Вашингтон.

Республикански халкъа тІахьожама комитете

Урус-Мартановски района совхозийн юрта боахама управленеи кулгалхошеи специалисташеи Іалашдаьдац КПСС ЦК майски (1982 ш.) Пленумо, хьайбай продукташ дукхагІа яхаран кийчъярам хьакъехьа КПСС обкома бюрой НГІАССР Министрий Советой соцамо дІадехараш кхоачашделга.

ЦхьайтталагІча пятилетка кхаь шера 6 совхозах цхьанне кхоачашъяьяц хьайбай продукци яккхара план. ХІаьта царех кхьийнена мара мегадац балача нахагара шурех дулхи кийдара план кхоачашъе. Пятилетка дІайолаелча дезз района совхозашца хьайбай продукташ бахача нахагара ийяра планага диллача пачхьалкхена дІачу ца луш дисад 205 тонн дулхи 2200 тонн шурен. Доккха декхар тІадисад укх совхозашта: «Красноармейский» — 325 тонн дулх, «Гехинский» — 105 тонн дулх, «Гойтинский» — 25 тонн дулх, 1091 тонн шура, «Горец» — 155 тонн дулх, 964 тонн шура.

Лоха я дІачулуча продукце дикал. 1983 шера дозал юкъерча боарэнал кІезигІа долаш дІачуденнад 37 процента хьайбаш, стандартагІа йоацаш 11 процента хьакхарч. Цхьан бежана юкъера дозал 276 килограмм хилар, хьакхарч — 93 килограмм. Еррига района хьанйцача ІІ-ча сортагІа е сортагІа йоацаш дІачуеннай 39 процент шура. Шурий хьоанал дукхагІйолча боахамашка базисничул лохагІа я. Хьоанал лоха хиларах 1983 шера совхозашта дІа ца лоархІаш йисай 135 тонн шура. Тоаеннадц дІачулуча шурий дикал кхарарча шера а.

Хьайбей продукце дикал лоха хилара бахьанаш да «Горец», «Гехинский», «Гойтинский» совхозий хьайбашта туберкулези бруцелези хилар, ветеринарно-санитарни хьалаш геттара во хилар.

Боахамий кулгалхошеи специалисташеи доакъара база йоакхо ца яр бахьан долаш, Іул кхаметтаоттадара болх ца лелабарах, доахан цамогаш хиларах кхоачашъяьяц районо хьайбай продукци яккхарен кийчъяран планаш.

Шерагара шерага кхоачаш ца еш хьадоагІа района боахамаш доакъар кийчдара планаш. 1983 шера Урус-Мартановски районе хьайба цхьан условни кертага диллача кийчъяьй 18,3 центнер доакъаре единицаш, цунца цхьана кийчъяьй 75 процент йол, сенаж — 67, ча — 40, баьца хьоар — 92 процент. Аналцаша хьахьокх уж дика ца хилар. Дикал лоха йола доакъар хІара шера кийчду «Горец», «Гехинский» совхозаша. 1983 шера тохкам баьча аьлах классийн ца аьнна лаьрхІай 27 процент. Классни йоацаш хилар «Гехинский» совхозе кийчъяь хиша еррига сенаж а, хІаьта, бІарчча район хьанйцача — 54 процент. Кийчдеш дола доакъар во доллаше а «Гехинский» совхозе болх беш яц экспресс — лаборатори.

Доакъар ца тоъар а из во хилар а воча оагІорахьара Іоткъам беш да хьайбаш кхаметтаоттадара гІулакха. ТІеххьарча кхаь шера районе хьайбаш дукхагІа хиннадац. (223 етт мара тІакхийттабац) хІаьта детташ дола доахан кІезигденнад 500 кертага кхаччалца.

ТІеххьарча кхаь шера бІаь Іатто 64-ра 71-га кхаччалца Іасилгаш де дезача, цхьадолча боахамашка на хьокхам лоха ба. Масала, «Гойтинский», «Горец», Мичурина цІерагІча совхозашка 54-ра 60-га кхаччалца мара Іасилгаш даьдац бІаь Іатто. Дукха доахан Іаьхара дисар, уж довра бахьанаш да дІадела тейп-тайпара шортта доакъар ца хилар, царна лертІа Іувах ца дар, искусственни осеменени яра технологи телхаяр.

Деттача доахана продуктивность лоха я. Иштта, 1981 шера хІара беттача Іаттагара юкъера хьанйцача лыккхай 1730 килограмм шура, 1982 шера — 1499 килограмм, 1983 шера — 1653 килограмм, хІаьта «Горец», «Гойтинский» совхозашка 1359-и 1471-и килограмм. КІезига тІаккхет хьайбашта дозал. «Горец», «Гехинский» совхозашка дийнахьен буса тІакхийтта дозал хилар 181-и 127-и грамм, вешта аьлча, шозза-кхозза планал лохагІа.

Лаххо дийцача кхоачамбоацараш хьахьокх Урус-Мартановски районе хьайбай боахама е сац йоакхо ца хилга.

Цу гІулакха терхам тІабахийта беза НГІАССР юрта боахама министра н. Арбиева, «Чеченингушплодоовощхоз» объединене начальника н. Чочаева.

Хьайбай боахаме цІенхаштара кхоачамбоацараш мийселлалийтарах, доакъара производство тоабе де дезар ца дарах, хьайбаш дукхагІа ца хилараи цар продуктивность лоха хиларахи Урус-Мартановски райисполкома юрта боахама управленена начальника выговор яьй.

Пачхьалкхенна хьайбай продукци йохкара укх шера хьалхарча, их шера 1984—1985 шерашкарен планаш кхоачашъергья, аьнна «Гойтинский», Мичурина цІерагІен совхозий директораша Х. А. Хатуевеи В. Я. Зелимхановеи деннача денах теш лаьрхІар.

СИЙЛАХЬ-ЙОККХАЧА КОТАЛОН 40 ШУ ДУЗАШ

Хала наькъаш

Дукха ка яц сона Халухаев Берса Мухьмад вейза. Дега вIаляв а хIема доьцаш дахар - денер дуьцуш дагIеш цуи веший воIо дийцар сона Сийлахь - боккхачу Даймехка тIема доккъошхо из хилярех а Верховни Главнокомандующе цунна баркал аьлна хинна хилярах а.

Из сег веза безам хилар са. Юккъехь цара тхо вIашагIкхетар хилар из болх беш волча «Красный молот» заводе. Цул тIехьагIа шоайцига чуьнйхар цо со, цу заме из ваьаш вар Комсомольски урамцагIа.

Цига дийшар аз Верховни Главнокомандующе баркал ехарех тешал деш доле документаш, яйзар терко тIаьзаш йола материалаш, ший однополчанешца цхьана Мукьмад ветташ волча суртешка хьйжар.

Сенах дувц цу документаш тIаI йоаларгъя аз массехк лоаца выдержка: «МоастагIчун Сандомира малхбузенгахьара геттара дика чIоагIъаь оборона йоазораш...», «...Одер яхача хих тIех а ваьлаш кхи малхбузенгахьарча берда тIа дукхаьца зама лаьрхIа йола геттара дика чIоагIъаь фашистий оборона йоазаярех...», дукха кхыдола йоазош.

Цу мугIараша дувц Сийлахь-боккха Даймехка тIом лаьттача шерашка советски эпсара - артиллериста вIаргадайнехох, цо лайнача халонех, дукхача кхычох.

ХIанз каст-каста вIашагIкхет Берса Мухьмад кагирхоаща, ший тIема наькъах дукха дувц цо царна.

...ТIом хьалехь рабфаке дийша а ваьна юридически школа йистехьккар цо. Следователь а волаш болх бир прокуратура органашка. Ше гоаза следователь, хьинар доле болкло волге хьаьенкар цо цу хана.

Болебелар фашистащцара тIом. Мухьмад гIулакх деш хинне № 29 йола стрелкови дивизи яттар МагIалбике гаьна йоацаш. Ерригa моттигаш вIаргa кIал лоаттаe торо йола гувнаш, босеш дIалаьцар фашисташе, вайбераш боза а бьдIахо малхбоалехьахьа дIалакха уйла йолаш бар уж. Цу лостамагIа цхьан участке моастагIчоа дукхьала яттеш яр лейтенанта Халухаева кулгалду батарея. Разведчика зовм бир моастагIчун огневой точкаш мичахьа летт а цар координаташ малагIаш я а кайташ. Уж йоаев задеки ен-иаьр батарейна. ЛаьрхIа йолча ротана задеки елар моастагIчун тIема порядкаш йоха е еш, цо дIалаьеца тIом бера лоархIаме бола гув, цунгара хьабанизе аьнна. Ротаца бахар лейтенант Халухаевы старшина Чахоян. Хьалха а белгальча координатех, цаI санна ьлер батарея йоккхий топаш, етане язар рота. Шийна хьалхашка оттадаь декхараш дизза кхоачашдир советски вIухоша, моастагIа зехьа а ваь гув хьелаьцар, тIаккха цу тIа дIачIоагIбелар. ЦIаькхе мичара боагIа цо хоаш банеча пхоно зала чое йир лейтенанта Халухаевна. Кхетамчура ваьнна ций командир ги а вепла сихха госпитале дIакхоачаьир старшинас Чахоевна. Чов зийна цига Халухаев иллача юкъа фашистех цIенъаь мукъаьлькхар МагIалбик. Шийчасте тIакхача магензар Халухаевна, цудухьа из дIахо тIом бе кьоаву 34-гIа стрелкови полка цхьан батарейна кулгалде. Цуи дIахо доле фронтови наькъаш дIадахар Кубане гIолла.

Тамань, Темрюк, Киевская, Абинская, Крымская, кхыйола нах баьа моттигаш мукъайоазача моастагIчун укрепленеш парх аьнна йохаеш вIалакъю Халухаев Мукьмада кулгалдеча батарея йоккхийча топаша.

...Сандомирски плацдарм. Ше мел веха дицлургдоацаш, дег чу дийлад цунна цига хиннар. Массехк дийнахьа дерригнех уйла а еш кийчо ю вайчар моастагIа вохаьара, хьаоза оз тIом бере мел эшеш дар.

Хьалхарча крае, моастагIа дукхьаларча къайлагIарча моттиге летт вайчар наблюдательни пункт. Укхаза ба дерригача доакъой разведкай начельникаш. Укхаза за вштта Халухаев а. Царна хьалхашка ули карта, цу тIа уеттаду дерригa керда дешаш, мел зьвар къестаду. Еррига кийчо хьиннай. ТIом дIаболабе йиш йолаш къьгга гуш да дерригa сурт.

ЦIаьхха ювл вай артиллере йоккхий топаш. Тох - тохар меттаьа кхет. Снарядаш лелача, йоккхий топаш ювлача таташта юкъа гIолла хьазоз тайп-тайпара командаш: «Ориентир-1, прицел-24, аьттехьа —004! Тоха!» Меттаьа еттелу снарядаш, цул тIехьагIа хьазоз керда команда «Сигагlа тоха!» Катало вайгахьа в йолаш боел Сандомирски плацдарм хьаьккхара чакхбола тIом, бакъда, хьалхашка летт керда декхараш. МоастагIчун территоре тIа тIом бе доладу Советски Эскар.

Тельтов яхача канала берд йистте латт цхьа здени. Цу чу хьаьй вайчар наблюдательни пункт. Укхазера дика гуш да вайбераш канала тIеи мишта буел, бакъда, тIехбоелара чIоагIа дукхьала еш етт моастагIчун йоккхий топаш, минометаш, доеду пулеметни точкаш. Ший артиллериста целеуказанешца пу Халухаева, хIаьта цар перх аьнна хIалакъю фашистски огневой точкаш. Лелача снарядий гаргаша боабу фашистаж. Шоашта хьалхашка латта декхар — канала тIехбоелар — дизза кхоачашду советски вIухоша. Цу операце белгалбаьннечарна тел деза тIема совгIаташ. Капитана Халухаевна орден лу.

Цул тIехьагIа хьинаре дакъа лоац вай махкаьочо Прага фашистех мукъайоеккхача, Берлин хьаьбоеккхача.

Каст - каста кул отставке воле капитан нагирхоащарча вIашагIкхетарашка. Кьоначa болхлошта, школьникашта, ПТУ дешархошта, студенташта, призывникашта цо дувц ший тIема наькъех, лайнача халонех, ший тIема новкъостех.

Отставке вьза вале а салоIар фуд хоаш вац тIема ветеран. Из хIанз а мугIарe ва — къахьегама фронте. Берса Мухьмад хIанз болх беш ва «Красный молот» заводе воккхагIвола инженер а волаш. Из ва заводоуправлене коммерчески служба партийни организаце секретарь. Каст-каста го йиш я Халухаев Нохч - ГIалгIай АССР Лаккхехьарча суде а. Укхазе цо хьинаре дакъа лоац правоеи кхетам луча, ше халкъе заседатель хилараш терра.

С. ВОРОНИН.

СУРТА ТIА: М. Халухаев.

Г. КИРИЛЕНКО сурт.

Тумгаев Махьмад

ТIема гаргаш

Наьтто цIи тиллай М. Тумгаев ше язъйча поэмах. Из хеташ а Сийлахь-Боккхача Даймехка тIем тIа Котало ьанаха 40 шу дизара. Поема тIа сурцар за тIем тIа майрагдемаш гейте вунхо хаа гIалгIай зIемига сег - фордахо. Цу поэма тIера цхьа дакъа кхетех оаха.

* * *

Лоалахочоа харцо
 марлуш
Моттиг вахаре хорио.
МоастагI хилча
 хьатIаьеллуш,
Дьахе цунак вай лоране.
Кхоане дагайохаш
 боеше
Немций вайца тIом
 бе айттар,
Латаш синеш
 кходаргдоеше
Дьааи тIехье майрра
 гIеттар.
Цу деношка кьона-
 кьона—
Хьегуш мел вар гаргагаьна—
ЦIимхара юхь йолаш
 маьхкар...
Цхьацананьа истий
 белхар.
ХIара водар шийн
 цIен, дагIа
Декхар толамо
 чакхдакха,—
ТIом тIа, са ца
 луш дарагIа.
МоастагIчоа низ
 духьалбоакха.
Сихха сармака
 тIаккхача
Вай турпал
 е дIавахар,
Цун на вIеха корта ача
ЛаркIаш, бирса
 кечвехар.
Йоалле хьалха хьо,
 са уйла,
Даймехка ча совгIат
 наха!

Халкъе тIехье дика
 кхуйла —
Оалаш хоза лоаша
 баха.
Бувцал, мехи
 паргIата баккха
Лоаш, халонаш
 лалельраш,
ТIем тIа дакха
 некъаденна,
ВоI-йоI дика
 хьалкхедьраш.
Хестаелаь, гаргаш
 детташ,
Доазо тептара воаккхаш
 лейттар,
Цун цу дагаз
 гобагI Iетташ,
Лаьтта бIеха цIий
 ехийтар.
Цу тайпара ялре
 тIом беш,
Нохч - ГIалгIайчан
 вай дIаводар,
Нанас, дас, нусцала
 хьдеш
ЦIагIар тIехьа наькъ
 додар.
Бакъда, махка сий
 хьалеца.
ТIом тIа баьнарий
 чIир лаха,
Фашисташта топ тIелаеца
Бiухо вацар дазаш
 хьеха.
Вар дув буеш ший
 дай махках,
Са ца кходаш гIоазот
 аха,
Кьа ца хеташ, доагIар
 бехказ
Жоп хьадезаш,
 цун чIир лаха.
Дог беккмаца даим
 доашаш,
Лом мо лата кийча
 волеш,
Немца вайна
 корзагIвоалар,
Цу минуте гаpз цун
 доалар.
ЦIий Iоухаш наькъа
 бIоахкал

МоастагI зоаза водаш
 гора,
ТIем тIа ка ца
 йоалаш маьхал,
Цакьаза из водар горе.
Дьаха бахьан летаж меха
ЧIоагIа Iовеш пул
 халонеш,
Исторе тIа даим яха
Вай лааю цар ноталонаш.
Бус цкъа за тIа берда
 йисте
Фордахо лодчаца
 лувзаш,
МоастагIий бар гобеш
 листа,
Шоай дукхалца хог бай
 лувзаш.
Лодча каре дига,
 аьлна,
Доакхой вакма гIортaш
 гарга,
Вla ца тоссаш,
 араваьна,
Хьожаш вар тIаккхьана
 парга.
ФуннагI дой, тIаьбаьна
 баха
ВIаштIехьдоацаш шолха
 го бар,
Чухь садолаш хар
 ца ваха
Уйла йолеш фордахо
 вар.
ХIара нема дукхал
 гIоттъаь
Массехк йоккха топ
 отташ
Бухкой деьмга
 ледуегIаш
Бар зIамагIий,
 Iоаламуа лувцаш.
— КIурбe! — аьлча,
 ьлар топаш,
Немций нема ки кIал
 даьлар,
Майрал, денал шоай
 дIахьокхаш,
Вай турпалаш тIом
 бaь баьлар.
Духьал ше дIавоезар
 дезаш
Саг ла аьлча,
 бакь ма хета,
Дог-ла санна
 дьахе езаш,
Вай бе кьонгаш тIем
 тIа лета.

АХКАН ГАСТРОЛАШ

Довзаш хургда вай

Нохч-ГIалгIайчен афишийн стендаш тIа хIанз хьалтеха йоал А. Н. Островскийн цIерагIча Уральски областной драматически театра реклама. Театро дIайолаьй Грознера ший гастролаш.

Тха театр эттара хьалха доагIа Грозне гастролашка. Цудухьа Iалаьмате чIоагIа уйла ю оаха: вай воайла довзар доттагIал хинна чIоагIлургдий-хьогI; зрителa дезалургдий-хьогI тха театр, цун актераш, режиссераш, художникаш, аьнна хеташ.

Тха афише 15 цIи я. Оттальа на тайп-тайпарча зрителa езаргIола пьесаш юкъейолаш. Я укхаза 25 шера тха театра цIи лелаеча А. Н. Островскийн пьесах отталь спектакль — «Бехк боацаш бехкебараш» — дуккхачарна йовзаш йола произведени. Из спектакль оттальча режиссера Т. Глаголевая театра ерригача коллективан вIаштIехьдаьшнад традиционни хьисапе доацаш, кхьхьарча замалахьа хиппар вай хана дикагIа кхеторгдолаш хьахьокха.

Цига керттера роль ловзаеш я Ванюкова Людмила. Вокх ролашка — В. Кузнецов, М. Курбангалиев, В. Саулов, Т. Мельник, Ю. Андрухович, В. Попов, В. Рушковский, кхьбараш. Классика езарий безам тIаоаргба «Безам—дошо книжка» яхача А. Н. Толстойс язъяьча комеде. Цу тIа дувцар XVIII вIашерера хIама да. Цун персонажашта юкъе я Екатерина II. Н. С. Лесковa «Мценски уездера леди Макбет» яха драма. (Романа инсценировка лър — Москверча В. Маяковскe цIерагIча театра режиссер А. А. Гончаров).

Театра таханарча репертуара лард кертерча даькъе вай замах лаьца дувцача пьесех латт. Тха безам ба зрителaца таханарча гIулакхах дувца, хIара сар-сарахьа театре боагIача наха лоархIаме йолча проблемах лаьца дувца. Тха спектаклаш моллагIча жанрех яр, аьнна, зрителa тахан левар, цун безам тIаозаш долчох лаьца къамаьл де гIерташ я.

Массехк шу да тха репертуаре Боровик Генриха «Буэнос-Айресе хинна цатерваю» яха драма йола. Оттальча дийнахьа дезз, тахан а тIехьа наькха безам тIаозаш я из спектакль. Цунах кхета воагIа — цу тIа ювцаш йола Чиле хинна трагически событеш, цIаккха дIа ца йоалаш массаза а наькха дегашка латтаргйолаш я. Спектакль отталий театра керттерча режиссера Пандаридзи Ян Георгиевича, кийчъьй театра керттерча художника. Казахски ССР культуре заслуженни болхлочо Борис Алексеевич Дубовиченкое. Спектакле ловзаш ба: В. Шатилов (Карлос Бланка), Г. Мельник (Марта), Т. Столярова (Рита) М. Курбангалиев (Педро), В. Рушковский (Химинес), В. Саулов (Хосе), А. Демахина (Клара), кхьбараш.

Н. Павловас язъьча «Наговчик» яхача спектаклах судебни хроника аьннад. Бокъбалдар аьлча, из спектакль я а я суда залера репортаж. Цига суд ю цIоай пешийна йийттача йиIнгашта. Цунах лаьца прокурора (Каз. ССР заслуженни артистка Е. Володарская), судьяна (В. Попов), журналиста Дербина (М. Курбангалиевен В. Саулови), цунна езача йоIаца лораца (Чув. АССР заслуженни актриса Р. Капитонова, арт. Л. Парфентьева) юкъе хулаш бола кьовсам боаккхаш театре баьхкарий теркам кIоарга тIаоз цу спектакле.

Уж кьовсамаш да дика дар, зулам мичахьара хьадоагIа, сенца дукхаденна да из, кхьица хилар, моллагIа хIама бе-башка да хетар мичахьара Iоналаьа цу йиIнгашна яхаш. Спектакль кийчъеш театра гIо-новкъостал дир город Уральска правопорядок лораяра йолча органий болхлоша.

Сона хетачох, сакъердаме хеташ хьокхаш хургба зрителaш С. Ласкина «Акселераты» А. Галина «Ретро» яхача спектаклашка. Уж пьесаш дика йовзаш я зрителa. Бакъда, хIара театра шеийна хозахета моттигаш белгалайоахаш уьттаю царех йола спектаклаш. Кхьча театраша цу пьесех отталь спектаклаш яйнарашта гургда тхона фу карагIдьннад, цигара малагIа тема тхона хьамсарагIа хиннай. Масала, ала доагIа, «Ретро» яха пьеса моттигерча — М. Ю. Лермонтова цIерагIча эрсий драматически театра репертуаре а йолга. Тха спектакле зрителa Iалаьмате чIоагIа безабеннаб цига керттера турпалаш бола боккхий нах — Чмутин (В. Попов). Песочнинская (Е. Володарская). Воронкова (Л. Муха), Барабанова (С. Иванина).

Кхы кхаьсага ши-ший тайпара кхелаш йовзаргъя зрителa А. Касоны «Уралаттаще ла гаьнаш», Д. Патрика «Хьамсара Памела», Эдуардо де Филиппа «Филумена Мартурано» яхача спектаклашка.

Баха, бaь моттигаш, ханаш, оамалаш, темперамент тайп-тайпара яле а, дукха да цар кхелашка цхьтарра долл хIамаш а. Эттара хьалха из да нах безаш, парех теш, дика дегаш долаш уж хилар, вахара халонашта духьала оттта, шоай ираз бахьан кьовсам лоаттабе уж кийча хилар.

Кхы цхьаькха цхьа спектакль а я тхоа, хьожначарна еалургйолаш а, цкъарчоа драматически театра репертуаре мишта кийсьеннай из, аьнна, хета тарлуш а. Из я «Имеретера нус» яха музыкальни комеди. Из язъяьй гуржий литература классика Д. Клдиашвили, «Самаквишвиле даьсесаг» яхача повеста лярдах. Цунна лаьрхIа музыка язъяьй Грузински ССР халкъа артиста, композитора Г. Канчели. Из пьеса оттальй Я. Панджаридзе. Спектаклера керттера ролаш ловзаю Е. Володарскаяен В. Петровен. Цигара халхараш отталдаьд Г. Кирста.

Вицаьенавац тхона эттара зIамагIа вола зритель а — бераш. Царна лаьрхIа кхо фальг-спектакль енай оаха: Г. Левиная В. Фотеевен «Дика дош», В. Метальниковен Е. Тудоровскаяи «Хьазилгий шура», Р. Киплинга «Ше-ше ловзаш хинна циск».

Кавказерча ший гастролашца — Нохч-ГIалгIайчене дахналехьа Кхулбаседа-ХIирий АССР-е хиннад тхо — кьаьнарча Урала бердашкарча театро чакхйоаккхаргъя ший 124 йола сезон. ХIаьта октябрь бетте дIайолалургъя тха 125 сезон. 1859 шера хьадийлад тха театр. «Напачий эскара болча сакъердама», иштта лерадь хиннад цу хана газеташа.

Театро эттара хьалха отталь пьеса хиннай А. Н. Островскийн «Бедность не порок» яхар. Цул тIехьагIа дукха ка дIаяха яле а, массаза а А. Н. Островскийн кхоллама тешаме хиннаб уральцаш. ХIара шера-шера цун репертуаре хиннай драматурга цаI е шиъ пьеса. Цудухьа театра 100 шу дузача дийнахьа цунна елар сийлахьвоккхача драматурга цIи. Тхоай 125 шу дизара юбилейна а дика нахъаьдолх тхо. Юбилейни афишана юкъе хургъя дувен тIа цIи хеза боалача драматургий произведенеш. Царна юкъе хургъя Чехова, Ауэзов Мухтара, кхеташ ма хиллара, Островскийн цIераш, вай хаьархошта хеталь йола спектаклаш.

Новкъостий, тхо хьежаш да шуга, дувла тха спектаклашка, хьаьа. Теша дог доагIа, вай вIашагIкхетар шийна оагIорахьара безаме хургда аьнна. ТIехьа тIайоагIача хана вайна юкъе цо дика доттагIал тоссаргда.

Н. МИЛОВАНОВ,
театра литературни даькъа заведующи.

СУРТА ТIА: «Имеретера нус» яхача спектаклера цхьа сцена.

Ю. ПАНЧЕНКО сурт.

Кердача дешара шера лаьрхIа

Пачхьалкхен графикал кIира хьалла 1984—1985 дешара шера эшаргдола учебникаш арахийца яьннай Нохч - ГIалгIай книжни издательства коллектив.

Укх шера юхьанца школа парташ тIа хоашаргболча зIамигача доттагIашта лаьрхIа арахийцад хозача басарашца кийчдаь нохчийн гIалгIайн меттала дола абаташ. Иштта хоза оформлени йолаш да II-гIчен, III-гIчен, IV-гIчен классашка деша чугIоргболча дешархошта лаьрхIа нохчийн гIалгIайн меттала арадаьха грамматикаши дешара книжкаши: V—VI-гIчен классашка дешархошта лаьрхIа кийчдаь нохчийн гIалгIайн литература хрестоматеш, иштта кхыдола учебникаш.

Дешархошта лаьрхIа учебникаш арахецарал совгIа, книжни издательства иштта терко ю наьна мотт хьехача хьехархошта лаьрхIа методически литература арахецара а. Масала, укх деношка непатеха арадаьннад пхелагIча классашка гIалгIай мотт хьехача хьехархошта лаьрхIа йола «Дидактически материал» яха РСФСР кьамаш школай институтa Нохч-ГIалгIай филиала методиста Цицкиева Жабраьила Азас язъяь дешара пособи. Цо доккха новкъостал дергда хьехархошта а дешархошта а наьна метта грамматика бокъонаш кIоаргагIа кхетае. Грамматика хIара параграфа йоазон упражненеш еннай цу тIа.

Из тайпа книжка арадолаш да укх деношка нохчий меттала а. Дешара шу дикагIа дIадоладара хьехархошта новкъостал дергда цар.

С. ШАДИЕВ.

СПОРТ

ХЬАЛХАРА МОТТИГ

Укх деношка город Туле хилар кооперацe техникумий командашта юкъе яйгача атлетиках йолча РСФСР финала яхьаш.

Зональни кьовсамашка котйийна 14 команда яр Ерригсоюзни яхьашка дакъа лаца цига боккъо йоаккхаш. Царна юкъе яр бутт хьалха вай лоне котало яьнна Грознерча кооперативни техникума команда а. Укх яхье хьалхара моттиг а яькка, хIанз 8—10 июле город Запорожье хургйолча Ерригсоюзни яхьашка баха кийчлуш ба грозненцаш.

РОССЕ ЧЕМПИОНКА

Юниорашта юкъе яйгача атлетиках «Урожай» яхача ДСО Россовета хьалхара моттиг йиэхара яхьаш хилар город Смоленске. Цига дакъа лоацаш вар 150 саг. Царна юкъе Нохч-ГIалгIайченера 3 захал. ТIехдина аьттув баьлар цига СССР спорта мастералла кандидат йолча Маркиева Райй. 23,4 секунд мара ха ца йоаеш 200 метр гаьна йодаш цох хилар Россе чемпионка. 5 метри 87 сантиметри гаьна тоссаенна шоллагIа моттиг яьккхар кхыча вай спортсменка — Чиграва Ирвнас.

ХIаьта 400 метр гаьна водача зачетни 6-гIа моттиг яьккхар Хаджиева Малнана.

Вай спортсменаш цу яхье кийчбьэр ва «Шовда» яхача ДЮСШа тренер Ю. Г. Гаврилов.

Д. МУСАЕВ.

ЛОРА ХЬЕХАМАШ

ЧЕННА ХУЛА ЛАЗАР

Дизентерех дувца волалушше, оал: «Мел дувцаргда из, цIаькха а: кулгаш сайца дила?» Цхьабакъда, из дерригa а иштта атта дац. МоллагIа инфекци, цу дахькъе дизентере яр а, дIаярк, эпидемически зIанара кхо чIуг хилча: инфекци хьайоала моттиг, из дIайоаржаеш йола хIама дIатIа эцаш боле нах. ЗIе хад, кхьметтел цу кхаь чIугах цаI йоацаш хилча а.

Нагахьа санна дизентерех дувцаш хилча, из лазар хьадоала моттиг цаI я: чура араюьлача хIамаьца дизентери хьоадергаш йоахкаш цамогаш вола саг. ХIаьта наха дилла а атта дIатIаьц из лазар. Кьаьстта кхерам ба общественна яттача нене, тиличи йоацача форме из лазар кхийтта бола нах. Уж лорага ца баха тарлу — берлаш-м латт, амма лазар хьоадергаш — шителлаш — арахуаш я. Цудухьа да цамогаш хинначо ше-шийна дарба делга цамогадар а из кхераме хилар а.

Нагахьа санна, дезала юкъе моллагIа цу лазарах цамогаш хинна вале, лорага кхайна деза, цо арга цунна госпитализаци е еза е изоляци а яь цIагIа дарба дергда. Инфекци дIаярккаргйоаца хIама де деза. Цу гIулакха де дезар да цIагIа лелаеча хIамашта, наIарий хонашта, санитарни узлашта, пхьегIашта дезинфекци яр, гигиена дIаледахараш боккьонца кховчашдар, кьаьстта аьлча, туалете вахачул тIехьагIеи хIама даалехьеи кулгаш дилар.

Кхьдоала де дезараш — нувхаш чуккувсача кIоага, хьшитагIашта, цуьхаш чуккувсача яьшкашта тIакхьожам лоаттабар. юаш йола хIамаш, хий чудола хIамаш лазар хьедергех лораяр. Лазар нахага далар кхерам дукхха совйоаьх дизентери хьедергаш кхехкаде ца дезаш йолча продуктех кхетаро: мальх, маркц, кIолд, дуа дальтта, кхыйола шурий продукташ.

Цамогаш хила тарлу вIашига саг а кьаевна воккха саг а. амма эттара укхазагIа да дизентери организма лазара духьаллаттара низ кIезига болча бераштa хуле. Бер даим лелаш хул, тIамелкхахьчар багадолл. ХIаьта цу лазера йола иммунитет хьахул лоаццача хана, лазар кхета йиш я дукхаза.

Цамогаш хиннача сага хьалхагIа температура лакхлу, дегIа низ бох, корта лаза боал, дуача хIаманцара безам боа. Каста че лаза йоал, коачлу е ераваха безам хул ваха ца веззаре. Цхьабакъда, из дерригa хул дизентери дилла ше хуллача тайпара хилча. Тахан из дуккхагIча даькъе массаза санна доацаш хул, че талхе, лоаццача хана тaах, хIаьта лазар вIалла хила а хилац.

Ф. АБУБАКАРОВ,
медицински Iилмий кандидат.

Игрушкай изобретатель

Подмосковни городе Загорске отталь хиннача московски юкъерча школа дешархочун Стоянов Димай игрушкай персональни выставко теркам тIаззар берий меттел, специалистий а. Цига хьокха оттальча дуккхача экспонаташта юкъе бар СССР яйгача промышленноста Министерства дуккха арахеца могальча хIамай болх а. «Массазара эскар» лхаш а бераша шоаш шоай творчестваца хьаеш йолча хIамаех латташ а ба из.

— КIала салтилгаш хьабара тIаккувш бераш хиларо, — яхаш дуьйцу Димас, — дагадохийтар сона кийча фигуркилгаш а ца еш, уж кийчъергйола кепалгаш хьаелга. Шоай безам хуле берашка шоашка пластилинах е лоабатах шоай хьашт мелл а хьабулургба салтилгаш, тIаккха царна эшаш доле бесараш хьакха а — герз, тур тоа, кхыдар Iоалла а йиш хургья.

Дима духхьал игрушкаш хьаярах Iеш вац. Из тIакхуиц я живопись, графика, скульптура... Кьаьстта хоза я кьоначa художника зарисовкаш, пейзажаш. Хозача бесашцен сердалцен белгалйоалаш я цун акварелаш. Безам тIабодаши тайп-тайпарен я палитра: итташ бе-бе бесаш — Iаьржа, кIай, шаькъа бесса, моажа... ХозагIа хетаргйола белгалонаш лаха гIерташ хилар холу гата тIа дахьттаца дийхкача портретех, натюрмортех, бесаех, хIаьта иштта шоай тайпарча графически балхех...

Сурташ дехка Iомадуш хиннав Дима итт шу даьлча денз московски пионерий Дворецерча изостуде, цул тIехьагIа — Сурикова цIерагIча художественни институтерча школе.

А. ГРАЧЕВСКИЙ,
искусствовед.
(АПН).

ТЕЛЕВИДЕНИ

5 ИЮЛЬ

II ПРОГРАММА

17.58 — «Съезда - депутат Ульянов Дмитрий». Документальни фильм.
18.05 — Сийлахь - йоккхача Коталон 40 шу дизаргаI «Сталинград баьча тIема эпизодаш». Фильм 7-гIа.
18.35 — «Нохч - ГIалгIайчен дие».
18.55 — «Гургал» (нохчий меттала).
19.25 — Коммунисташца цхьана гIа боахаш. Кагирхой СССР-а Лаккхехьарча Совета депутатаца. Социалистически Кьахьегама Турпалхочунца Н. Н. Федорниковаца вIашагIкхетар.
19.55 — «Вийса даьлъаш хийла шуи, бераш!»
20.05 — «ДоагIар Iалашдара — йоккха терко» (нохчий меттала).
20.30 — «Кьуонгьаи-84». Кьуонгьаи чуэцаи а гаьдущий коллектив.

6 ИЮЛЬ

II ПРОГРАММА

БАРТТАННАЧА ДЕЗАКЕ

18.30 — «Нохч - ГIалгIайчен дие».
18.50 — «Га дIагIай къоаночо». Документальни фильм.
19.10 — ДеттагIал ловаду, яхьа даьннад вIоаш гIа ду. Кьулбаседа-ХIирийчен Пригородни района «Чермен» яхача колхози «Назрановский» яха совхози.
19.40 — «Шума инишан мана тIа». Кантуков Георгий. «Са Даьхе».
19.55 — «Вийса даьлъаш хийла шуи, бераш!»
20.05 — Кьулбаседа-ХIирийчен Пачхаьлкхен музыкальни театра артистий концерт.

РАДИО

5 ИЮЛЬ

7.20 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
7.25 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
7.30 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
7.35 — Хоамаш. Хоттам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.25 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий, гIалгIай меттала).
8.35 — Чадиев Саьид дешашта даькха иллеш (гIалгIай меттала).
11.15 — Военкийчарна берх лаьцаь. Беседа (нохчий меттала).
11.30 — Волам дIаболабаьраш болча. «Темпаш айеш». «Электроприбор» заводера передача (гIалгIай меттала).
11.45 — «Ерригача партогIуламаш» (эрсий меттала).
15.15 — «Шоана, кхалнаш» яха радиожурнал (гIалгIай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хоттам (эрсий меттала).
17.16 — «Керда Iаьдалаш — вахарe» (гIалгIай меттала).
17.31 — Республиканский музыкальни училища камерни оркестра концерт (эрсий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — «Юртара вахар» (гIалгIай меттала).
18.40 — «Атеист» яха радиожурнал (эрсий меттала).

УКВ

17.00 — Ю. Иванов. «Вызывают нем тIа бие дуь». Радиопостановка.
17.30 — Талантий дукха ецаш.
18.00 — Моттигерча авторий произведенийшера концерт.
18.42 — С. Димаев. Соната.

6 ИЮЛЬ

7.20 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
7.25 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
7.30 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
7.35 — Хоамаш. Хоттам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
8.25 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.36 — Илли. Диаша Мильцаев Мансаров Делхадов Алтеси (нохчий меттала).
11.15 — «Гозначар карарбаю лаьттам чомаш» (нохчий меттала).
11.30 — Сийлахь - йоккхача Коталон 40 шу дизарга. «Турпалхой беш» (нохчий меттала).
11.45 — «Инициативен гозалие» (эрсий меттала).
15.15 — Литературни Нохч-ГIалгIайче (гIалгIай меттала).
15.35 — Реклама (эрсий меттала).
17.15 — Передачай программа. Хоттам (эрсий меттала).
17.16 — «Унахцlене лораяр». Беседа (Нохчий меттала).
17.31 — «Цlе сийгаш» (гIалгIай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — «Юртара вахар» (эрсий меттала).
18.40 — «Эволюции хьай башлекадари: проблемаш, лахареш, соцамаш». ПхийттагIа передача (эрсий меттала).

УКВ

17.00 — В. Алимский. «Хьалхарча безама станци».
17.41 — Ачкой - Мартана художественни самодеятельноста дапъалацерхой концерт.
18.23 — Сайрийнара мукъамаш.

Хоттам

Тахан республике гIоллен Грознен кIезиг-дукха морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш. малхбоалехьара секунде 8—13 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 26 — 31, Грозне 28—30 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоана морхаш я йолаш, догIа а делхаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура буйсана 10—15, дийнахьа 19—24 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Малявское, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехкдаьккхана секретара — 2-84-68; отделаш: партийни вахара — 2-54-04; промышленностях транспортех — 2-65-01; юрта бахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кехаташ — 2-85-64; корректорско — 2-89-98.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Малявского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-85-64; корректорская — 2-89-98.

Газет арадувла шинареи, ереи, шоаттен деношка

СФ05173.